# پێشەکییەک دەربارەی عەقیدە

ئامادەکراوە لەلایەن
هاوەنگ کامەران

٢٢/شەوال/١٤٤٣

بسم الله الرحمن الرحيم

ئەی موسوڵمانی ئازیز ، بە پشتیوانی الله عز وجل لەم نامیلکەیەدا باسی پێشەکییەک ئەکەین بۆ روونکردنەوەی بیروباوەر(عەقیدە)، کە بناغەی ئیسلامە و گرنگییەکی زۆری هەیە.
بەشێوەیەک تەنانەت دوارۆژی ئێمە لەسەری وەستاوە وەک موسوڵمان، مەبەستمان لە دووارۆژ لێرەدا رۆژی دواییە کە ئایا بەهەشتە یاخوود دۆزەخ پەنا ئەگرین بە رحمان.

## بزانە موسوڵمانی ئازیز :

- پێغەمبەران (علیهم السلام) هەموویان لەسەر یەک دین بوون ئەویش دینی (الإسلام) ە.
- وە هەموویان یەک هەڵوێست بوون لەسەر ئەسڵی ئەم دینە ئەویش (تەوحید) ە.
- ئیسلام دینی هەموو پێغەمبەران بووە هەر لە نوح تاوەکو محمد [علیهم السلام] هەموویان لەسەر یەک دین بوون بێ جیاوازی وەکو الله تعالی دەفەرمووێت:
﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحاً إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ * وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴾ {المؤمنون_٥٠_٥١}
- وە مانای [امتكم امة واحدة] لەو ئایەتەی سەرەوە واتە ئەی پێغەمبەران هەمووتان دینەکەتان یەک دینە و یەک میلەتە ئەویش بانگکردنی مرۆڤە بۆ پەرستنی الله ﷻ بە تاک و تەنها بەبێ شەریک بۆ دانانی .[ابن کثیر]
- وە لە فەرموودەیەکی تر کە ئیمامی مسلم و ئەوانی تر گێراویانەتەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی:
﴿ الْأَنْبِيَاءُ إِخْوَةٌ من عَلَّات وَأُمَّهَاتُهُمْ شَتَّى وَدِينُهُمْ وَاحِدٌ﴾
- البغوي لە (شەرحی السنة) دەفەرمووێت: بەراستی دینی هەموو پێغەمبەران یەک شتە لە کاتێکدا شەریعتەکانیان جیابوون، وەکو چۆن ئەو منداڵانەی کە باوکیان یەکە [العلات] بەڵام لە دایکی جیاوازن...
- بەڵگە زۆرن لە قورئان بۆ نموونە الله تعالی دەفەرمووێت: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ {الانبياء ٢٥}
- کەواتە موسوڵمانی بەرێز لێرەدا بۆمان دەردەکەوێت کە تەنها شەریعەتەکانیان جیابوون وە بەڵگەش ووتەی الله تعالی-یە هەر وەک دەفەرمووێت:
﴿ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجا ﴾ {المائدة ٤٨ }

هەر بۆیە هەموو پێغەمبەران تەنها بۆ ئەو مەبەستە نێردراون کە بانگکردنی خەڵکە بۆ تەوحید و پەرستنی الله ی دروستکەری ئەرز و ئاسمانە بە ملکەچی، وسبحان الله عما یشرکون.

ئەی موسوڵمانی ئازیز ،بەم شێوەیە زانیمان کەوا هۆکاری ناردنی پێغەمبەران و مەنهەج و شەریعەتییان بە چی جۆرێک بووە کە ئەمەش زۆر گرنگە موسوڵمان بیزانێت.

**دێینە سەر بابەتێکی گرنگی تر کە لە خوارەوە بە چەند خاڵێک ئاماژەی پێ کراوە:**

## ماناى ئیسلام چیە ؟

واتە تەسلیم بوون بۆ بەیەکخواپەرستی اللە ﷻ بە گوێرایەڵی وخۆ پاککردنەوە لە شەریک و بڕیاردان بۆ اللە ﷻ.
قال تعالى: ﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ ﴾ { النساء ٢٥}
واتە: کێ هەیە ئاینی چاکتر بێت لەو کەسەی ڕووی کردۆتە اللە و خۆی سپاردبێ بە اللە ﷻ و نیەتی پاک بێت لە کردارەکانی و بەپێی شەریعەتی اللە ﷻ بجولێتەوە.
هەروەها دەفەرموویێت : ﴿وَمَن يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ﴾ {لقمان ٢٢}
.واتا ( ئەوەی ڕوو بکاتە پەروەردگاری و نیەتی پاک بێت لە کارەکانیدا پابەند بێت بە شەریعەتی اللە ﷻ، ئەوە پەیمانی لە لایەن اللە ﷻ وە بۆ دراوە کە سزا نەدرێت ).
هەروەها دەفەرمووێت : ﴿فَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ﴾ {الحج ٣٤}
واتا ( پەروەردگاری ئێوە پەروەردگارێکی تاک و تەنهایە هەمووتان تەسلیم و ملکەچی ئەو بن و مژدەش بدە بەو بەندانەی ملکەچ و ڕازین بە بڕیاری اللە ﷻ ).

## کەواتا زانیمان ئیسلام چییە، با ئێستا بزانین موسڵمان کێیە ؟

بزانە رەحمەتی پەروەردگار برژێت بەسەرتدا موسوڵمان واتا ئەو کەسەی خۆی تەسلیمی اللە کردووە ملکەچیەتی، ئەوەی فەرمانی پێ کردووە دەیکات وە ئەوەی نەهیی(ڕێگری) لێ کردوە لێی دوور دەکەوێتەوە...
ناڵێ: بۆ ؟!
ناڵێ: ئاخر چۆن ؟!
ناڵێ: چۆن وائەبێ ؟!
بەڵکو ئەڵێ: بیستمان و گوێڕایەڵی بووین.
هەر ئەمەش ماناى {ئیسلامە}
واتا تەسلیم بوون بە اللە ﷻ
کەواتا مادام خۆمان بە موسڵمان ئەزانین نابێت حوکمەکانی اللە بە کۆنە پەرستی و دواکەوتوویی دابنێین. هەروەها نابێت بڵێین کاتی ئەم حوکمانە بەسەرچووە بۆ ئەم سەردەمە نابێت، وە نابێت بە زۆر ماناکانی بگۆڕین تا دڵی دوژمنانی دینی اللە پێ ڕازی بکەین لە ترسی ئەوەی نەوەک گاڵتە بە دینەکەمان بکەن یاخوود لەپێناو بەدەستهێنانی دەستکەوتێک لەدونیا.
بۆیە نابێت شەرم بکەین و ئەو گفتارانە بڵێین و ئەو کردارانە جێ بەجێ بکەین کە خالقمان بۆمانی داناوە. و دەبێت ئازا و بە جەرگ بین وەک پێشەوامان محمد صلى اللە علیە وسلم،

بەڕاستی گەر بەحەق ئەو بکەینە پێشەوای خۆمان ئەوا سەرفراز دەبین.

ئەی موسوڵمانی ئازیز، لەم رۆژگارەدا و لەم سەردەمەدا بابەتێک هەیە زۆر نامۆیە لە نێو کۆمەڵگەی موسوڵمان ئەویش (تەوحید)ە، کە نادیار و شاردراوەتەوە و باسی ناکرێت لە کاتێکدا:

## تەوحید مافی اللّٰه -یە بەسەر بەندەکانیەوە

وە لە پێناو گێڕانەوەی ئەم مافە بوو بۆ اللّٰه ﷻ
دژایەتی {پێغەمبەر نوح علیە السلام} کرا
{پێغەمبەر ئیبراهیم علیە السلام} خرایە ناو ئاگرەوە
{پێغەمبەر محمد ﷺ} سزادرا وشاربەدەر کرا
چەندەها پێغەمبەری تر لەپێناویدا ناڕەحەتیان بینی -سەلامی خوا لە هەموویان بێت.
لەشکرێک لە حەقبێژان وهەڵگرانی ئەشکەنجەیان چەشت.
گەورەترین حیکمەتی جیهاد وتێکۆشان لە ئیسلامدا گێڕانەوەی مافی یەکخواپەرستێتی خالقی خەلکە، وچەسپاندن وتەحقیقکردنی تەوحیدە کە ئەهلی کوفر پێشێلیان کردووە، وڕێگا بۆ زەوتکردنی خۆشدەکەن.
تەوحید ئامانجی سەرەتا وکۆتایی بانگەوازی پێغەمبەران بووە، بەڵام ئێستا زۆرینەی بەناو میراتگرەکانی پێغەمبەران ئەم مافە دەشارنەوە لە پێناو مەرامی خۆیان و بۆ رازی کردنی ستەمکاران.
<u>ئەی موسوڵمانی خۆشەویست بزانە:</u>
تەوحید پێش هەموو شتێکە تەنانەت پێش نوێژ و قورئان پێش خوێندنی هەموو عیلمەکانی ترە {پێغەمبەر ﷺ} ئاوا فێری اصحابەکانە کردووە { الایمان قبل القران }.

{ عَنْ جُنْدُبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: "كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ فِتْيَانٌ حَزَاوِرَةٌ، فَتَعَلَّمْنَا الْإِيمَانَ قَبْلَ أَنْ نَتَعَلَّمَ الْقُرْآنَ، ثُمَّ تَعَلَّمْنَا الْقُرْآنَ، فَازْدَدْنَا بِهِ إِيمَانًا "} رواه ابن ماجه {٦١} وهو حديث صحيح.
واتا:{ لە جوندوبی کوڕی عبداللە-ەوە دەفەرموویێت : لەلای پێغەمبەر «ﷺ» بووین هەمووومان گەنجانێکی بەهێز بووین فێری ئیمانی دەکردین پێش ئەوەی کە قورئانمان فێر بکات پاشان قورئانی فێر دەکردین، ئیمانمان پێی زیادی دەکرد}

هەروەها لە ابن عمر (رضي الله عنه) ئەڵێت: { لَقَدْ عِشْنَا بُرْهَةً مِنْ دَهْرِنَا وَإِنَّ أَحْدَثَنَا يُؤْتَى الْإِيمَانَ قَبْلَ الْقُرْآنِ }
رواه الحاكم بسند صحيح.

هەروەها لە حُذَيْفَةُ (رضي الله عنه) : { إِنَّا قَوْمٌ أُوتِينَا الْإِيمَانَ قَبْلَ أَنْ نُؤْتَى الْقُرْآنَ }
رواه البيهقي و سعيد بن منصور في سننه.
وە بەداخەوە ئێستا قورئان فێر دەكرێن هەتا ئەمرن نازانن ئیمان چییە!!

*ئێستا کە زانیمان گرنگی تەوحید و پێگەی چییە کەواتا با بزانین تەوحید چییە و پێناسەی بکەین:*

**پێناسەی تەوحید لە شەرعدا:** بەتاکدانانی الله تعالی -یە لەوەی کە تایبەتی خۆیەتی لە پەروەردگارێتی، و پەرستراوییەتی ، وناو وسیفاتەکانیدا.
یاخود بریتیە لە: زانستێک کە بەهۆیەوە بیروباوەڕی ئیسلام فێردەبین لە بەڵگە جێگیرەکانەوە.
هەروەها زانستی تەوحید چەند ناوێکی تریشی بۆ بەکار دەهێنرێت لەوانە: {الْعَقِيدَة، والإِيمَان، والسُّنَّة، وأُصُولُ الدِّين، والشَّرِيعَة}.
هەر بۆیە ڕەحمەتی پەروەردگارت لێ بێت واجبترین ولەپێشترین وبەسوودترین وگرنگترینی زانستە شەرعیەکان (تەوحید)ە کە بناغەی ئیسلامە.

## سەرەتایەک بۆ فێربوونی تەوحید

**تەوحید چیە؟**
**شێخ محمدی کوری عبدالوهاب لە پێناسەی تەوحید دەفەرمووێت:**
{هو إفراد الله بما يختص به من الربوبية والألوهية والأسماء والصفات }
واتە: بریتیە لە بە تاک زانینی الله ﷻ لە هەموو شتێک کە تایبەتە بە ذاتی بەرزی و شایەن بە ذاتی پاکییەتی لە پەروەردگارێتی، و پەرستراوییەتی ، وناو وسیفاتەکانیدا.
کە بریتییە لە:
**{پەرستنی الله ﷻ بەتەنها}**
کە ئەوەیی تایبەتە بە تەوحیدی الله ﷻ سێ شتە:
**1- عیبادەتەکان.**
وەک مەزنی و خۆشەویستی و زەلیلی ملکەچ بوون و هانا بردن.
**2- پەروەردگاریەتی.**
وەک دروستکردن و بەخشین و ڕزق و ڕۆزی و بەرێوەبردن و ژیان و مردن.
**3- جێگیرکردنی_سیفاتە_بەرزو تەواوەکانی الله ﷻ کە تەنها تایبەتە بەو وە پاک ڕاگرتنی لەهەموو کەم و کوڕیەک.**
مەبەست لێرە جۆرەکانیەتی، إن شاء الله تعالی بە ووردی باسی دەکەین و ئاماژەی پێ دەدەین.
کەسێک پرسیار دەکات، ئایا وشەی تەوحید لە قورئان وفەرمووده وهاتووە؟
- الله ﷻ لە سورەتی البقرة ئایەتی١٦٣ دەفەرمووێت: ﴿وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ﴾ { البقرة ١٦٣}
واتا: پەرستراو و خوای ئێوە یەک خوایەکە.

{و سبب نزول هذة الأية أن الكفار قريش قالوا يا محمد صف لنا ربك وانسبه فأنزل الله تعالى هذة الأية}
واتە. هۆكاری دابەزینی ئەم ئایەتە ئەوە بوو كە كافرەكانی قوڕەیش وتیان ئەی محمد وەسفی پەروەردگاری خۆت بكە بۆمان و ڕەچەڵەكەیشی دیاری بكە جا الله تعالی ئەم ئایەتی دابەزاند.

هەروەها الله ﷻ لە {سورة الانعام ١٩} دەفەرمووێت:
﴿قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ﴾
واتا: بەڵكو پێیان بڵێ خوای گەورە تەنها پەرستراوی حەقە و تاك و تەنهایەو هەر ئەو شایەنی پەرستنەو جگە لەو پەرستراوێكی تری بە حەق نییە كە شایەنی پەرستن بێت.
﴿ وَإِنَّنِي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴾ {الانعام ٧٨}
وە من بەریم لەو شەریكانەی كە بۆ خوای گەورە بڕیارتانداوە كە وەكو خوا دەیانپەرستن.
پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە عمری كوری خەتاب (رضي الله عنه) فەرمووی.
{ئەگەر باوكت دانی بە تەوحید بنایە تۆش ڕۆژو وخێرت بۆ بكردایە ئەوە سوودی دەبو بۆی} رواه احمد.

## كەواتا با بزانین بۆ چی تەوحید گرنگە ؟

ئەی موسوڵمانی ئازیز ،دوای ئەوەی وشەی تەوحیدمان كرد ڕوونمانكردەوە، بێگومان دەبێت بزانین ئەم وشەیە كە {تەوحیدە } گرنگیەكەی چییە وە مرۆڤ چ قازانجێك دەكات لەم وشەیە بە چەند خالێك بۆ ئێوەی خۆشەویستی روون دەكەینەوە:

### یەكەم

ئەم زانستە كە تەوحیدە زۆر گرنگە چونكە مرۆڤ كاتێك تەوحیدی نەبوو ئەوا هیچ شتێكی لێ قبوڵ نابێت ئەگەر چی زۆریش عیبادەت بكات.
عیبادەتەكانیش وەك {نوێژ، و ڕۆژو ،و زەكات،و حەج}
چونكە یەكەم شت كە فەرمانی پێكرا تەوحید بوو پێش نوێژو ڕۆژو و حەج.

بەڵگەشمان ئەو فەرموودەیە
عن ابن عباس قال.. لما بعث النبي صلى الله عليه وسلم معاذ بن جبل الى نحو الي اليمن قال له. ( انك تقدم على قوم من اهل الكتاب فليكن اول ما تدعوهم الى ان يوحدوا الله تعالى فإذا عرفوا ذلك، فأخبرهم أن الله قد فرض عليهم خمس صلوات في يومهم وليلتهم فإذا فعلوا فأخبرهم أن الله قد فرض عليهم زكاة تؤخذ من أموالهم فترد على فقرائهم فإذا أطاعوا بها فخذ منهم وتوق كرائم أموال الناس)
واتە: عبداللە ی كوری عباس ئەفەرموویت كاتێك پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) معاذی كوری جەبەلی نارد بۆ یەمەن پێی فەرموو {تۆ دەیچیت بۆ لای قەومێك كە ئەهلی

کیتابن{ کیتابیان لەلایەن اللە بۆ دابەزیوە وەکو جولەکەکان} یەکەم شت بانگەشەیان بکەیت بۆی ئەوە بێت کە اللە بەتەنها بزانن و بیپەرستن .ئەگەر ئەوەیان کرد یان قبوڵیان کرد هەواڵیان پێبدە کە اللە ﷻ پێنج نوێژی لەسەر فەرز کردوونە لەشەو و ڕۆژەکانیدا ئەگەر نوێژیان کرد هەواڵیان پێبدە کە اللە ﷻ زەکاتی لەسەر فەرزکردوون لە دەوڵەمەندەکانیان وەردەگیرێت دەدرێتە هەژارەکانیان جا ئەگەر دانیان بەوەدانا قبوڵیان کرد لێیان وەرگرە وە خۆت بپارێزە لەوەی سامانە بەنرخەکانی خەڵکی وەرگری.

## دووەم

جا ئەگەر سەرنج بدەینە فەرموودەکەی سەرەوە ئەبینین یەکەم شت کە فەرمانی پێکرابیت بریتیە لە بە تاک پەرستنی وەتەنیا زانینی اللە ﷻ پێش ئەوەی باسی نوێژ و ڕۆژو و حەج و زەکات بکرێت باسی تەوحید کراوە.
لە معاذی کوری جبل (رضي اللە عنە) ڕیوایەت کراوە فەرموویەتی پێغەمبەر صلی اللە علیە وسلم فەرموویەتی:
{ئایە ئەزانی مافی اللە ﷻ بەسەر بەندەوە چیە؟
معاذ فەرمووی اللە و پێغەمبەرەکەی زاناترن، فەرمووی ئەوەیە بەجوانی بپەرسترێت هیچ هاوبەشی بۆ بریاڕ نەدرێت ،فەرمووی ئایە ئەزانی مافیان چییە بەسەریەوە؟ [*مافی بەندەکان چییە بەسەر اللە ؟] دیسان وتی اللە و پێغەمبەرەکەی ﷺ زاناترن، فەرمووی مافیان بەسەر اللە ﷻ ئەوەیە کە هیچ سزایەکیان نەدات} {صحیح اخرجە مسلم}
کەواتە لیرە بۆمان ڕوون بۆوە کە پەرستنی اللە ﷻ بە تاک تەنها مافی اللە یە دەبێ بە تاک و تەنهایی بپەرسترێت.

## سێیەم

لە عبداللە یی کوری عەمرو رەزای خوای لەسەر بیت لە پێغەمبەرەوە صلی اللە علیە وسلم ئەگێڕێتەوە کە ( بانگی پیاویک ئەکرێت لە سەرانی خەڵک لە ڕۆژی قیامەت ئینجا 99 دەفتەری بۆ پان ئەکرێتەوە هەر دەفتەرێک بەقەد بینینی چاوەکان درێژە دواتر خوای پەروەردگار پێی دەفەرمووێت ئایە ئینکاری هیچ شتێک لەمە دەکەین؟
دەڵێت نەخێر ئەی پەروەردگار، پاشان خوای پەروەردگار دەفەرمووێت ئایە هیچ عوزرو بیانویەک یاخود چاکەیەکت هەیە؟
پیاوەکە دەترسێت دەڵێت نەخێر ئەی پەروەردگارا.
لەو کاتەدا اللە تعالی دەفەرمووێت نەخێر، بەڵکو تۆ لای ئێمە هەندێ چاکەت هەیە هەروەها ئەمرۆ هیچ زوڵم و ستەمێک لەسەرت نییە جا کارتێکی بۆ دەردەهێنرێت تیایدا نوسراوە {أشهد ان لا إلا إله اللە و أن محمدا عبده ورسوله} ..
پیاوەکە دەڵێت ئەی خوایە ئەوە چیە؟
لەگەڵ ئەم دەفتەرانە دەفەرمویێت تۆ ستەمت لێناکرێت. پاشان ، دەفتەرەکان دەخرێنە سەر

لاییەکی تەرازوو کارتەکەش دەخرێتە سەر لایەك، لە ئەنجامدا دەفتەرەکان سووک و کەم دەبنەوە کارتەکەش قورس و گران دەبێت.) {روا الحاكم فی مستدرکە.}

بۆیە بزانە اللە لێت خۆشبێت، ئەمەش پاداشتی تەوحیدە بۆیە ئاگاداری تەوحیدەکەت بە ئەی موسوڵمانی ئازیز.
قال الإمامُ المُجدد شيخُ الإسلام محمد بن عبدالوهاب في كتابه المُفيد؛ كتاب "التوحيد الذي هو حقُّ الله على العبيد":
التوحيد :حق الله على العباد.
تەوحید مافی خوای گەورەیە بەسەر بەندەکانیەوە
وقول الله تعالى:﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾[الذاريات:56].
ئەی موسوڵمانی ئازیز، سەرنجت دەخەمە سەر ئەم ئایەتە پیرۆزەی اللە تعالی کە دەفەرمووێت:﴿ولقد بعثنا في كل امة رسولا﴾ واتا: بەڕاستی بۆناو هەموو ئوممەت و نەتەوەیەك لەهەموو سەردەمێکدا پەیامبەرێکمان ناردووە،
﴿أن اعبدوا الله واجتنبوا الطاغوت﴾ واتا: بۆ ئەوەی پێیان بڵێ کە تەنها خوا بپەرستن و، لە(طاغوت) و یاسا پوچەڵەکانی بە دووربن.
لێرەدا خوای پەروەردگار دوو خاڵی زۆر گرنگی باس کردووە لەم ئایەتە پیرۆزە : (پەرستنی اللە بە تاک و تەنها، و وەلانانی طاغوت و دوور کەوتنەوە لێی ).
کەهەر پێغەمبەرەێک لەگەڵ ئوممەتەکەی خۆیدا لەسەرەتادا بانگەشەی ئەم دوو خاڵە گەوهەرییەی کردووە کە بناغەی دینی ئیسلامە.
وە اللە جل وعلا لە ئایەتێکی تردا دەفەرمووێت: ﴿وما أرسلنا من قبلك من رسول إلا نوحی إليه أنه لا إله إلا أنا فاعبدون﴾ واتا: بەراستی لە پێشی تۆ ئەی محمد صلى الله عليه وسلم چی پێغەمبەرێکمان ناردووە ئیللا وەحیمان بۆ ناردووە کە هیچ خوایەک نییە جگە لە من وتەنها من بپەرستن.
سەرنج: موسوڵمانی ئازیز لێرەدا وشەی (فاعبدون) واتا (لیوحیدون) واتا بەر قەرارکردنی تەوحید و پەرستنی اللە بە تەوحیدەوە.

## جۆرەکانی یەکخواپەرستی {تەوحید}

- **توحید الربوبیة: واتە پەرستنی اللە تعالی لە پەروەردگاریەتدا.**
- **توحید الالوهیة: واتە بەتەنها پەرستنی اللە تعالی لە پەرستندا.**
- **توحید الاسماء و الصفات: واتە بە تەنها اللە پەرستی لە ناو و سیفەتەکانی**

با بێین جوانتر لە هەرسێ جۆرەکەی تێرابمێنین و روونی بکەینەوە:

١. **بەتەنها اللە پەرستی لە پەروەردگارییەتی(توحید الربوبیة):** واتا باوەرت وابێ تەنها اللە ﷻ ئەتژێنێت و ئەتمرێنێت و رزقت دەدا و دروستکەری هەموو شتێکە، هەر وەک اللە تعالی دەفەرمووێت: {ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ وَكِيل ﴾ {الزمر : ٦٢}.

{الله خلق كل شئ} واتا: بەڕاستی خوا بەدیهێنەری هەموو شتێکە {وهو على كل شئ وكيل} واتا: هەر ئەو بە هەموو شتێکدا ڕادەگاو توانای هەموو شتێکی هەیە، خۆی سەرپەرشتیکاری هەموو شتێك دەکا چۆن حیکمەتی بیخوازێت.

**٢. بەتەنها اللّٰه پەرستی لە پەرستندا (توحيد الالوهية):**
ئەوەیە کە عیبادەتەکان تەنها بۆ اللّٰه ﷻ بکەیت، بۆ هیچ ڕێبازێک و هیچ قەبر و کەسێک یاخود تاغوتێک نەیکەیت .
اللّٰه تعالی دەفەرمووێت:
{قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ } (الأنعام ١٦٢)
واتا: ئەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)، ئەی ئیماندار بڵێ بەڕاستی نوێژو حەج و دروشمەکانی و (سەرجەم چاکە و بەندایەتیم) هەروەها ژیان و مردنم تایبەتە بۆ خوای پەروەردگاری جیهانیانەوە.

**٣. بە تەنها اللّٰه پەرستی لە ناو و سیفاتەکانی اللّٰه ﷻ (اسماء الوصفات):** واتا باوەڕت بە هەموو ناوو سیفاتەکانی اللّٰه ﷻ بەو لێکدانەوەیەی کە لە قورئان و سونەت هاتووە...
هەروەک اللّٰه ﷻ فەرموویەتی: {وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ ۚ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا ۘ بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ } { المائده ٦٤}
گاورەکان(یەهودییەکان) ووتیان خوا دەستی بەستراوە!: {وقالت اليهود يدالله مغلولة}: (فەنحاس)ی یەهودیی نەفام و نەزان گوتی: خوا دەستی زنجیرکراوەو بەستراوە، بۆیە وا ڕژدو چروکەو، ڕزق و ڕۆزیی بە بەندەکانی خۆی نادا! ...
لە وەڵامی ئەم نەفامەدا، اللّٰه دەفەرموێت:{غلت أيديهم} دەك دەستی ئەوان کەلەبچەو ئیفلیج بێ و، شەلەل لێی بداو، هەرئەوانیشن ڕژدو چرووکن، پاشان اللّٰه نەفرینیان لێ دەکا و دەفەرمووێت: {ولعنوا بما قالوا} وە لەبەر ئەو قسەشیان، نەفرینی خوایان لێکرا، بۆیە بەردەوام چکووس و بەخیلن {بل يداه مبسوطتان} نەخێر دەستی خوا نەبەسراوە، وەکو ئەوان دەڵێن، بەڵکو هەردوو دەستی خوا هەمیشەو بەردەوام والاو گوشادن
وە فەرموویەتی: {وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا} {الاعراف ١٨٠}
واتە: خوای گەورە ناوە جوانەکانی هەیە تۆ بەو ناوە جوانانەوە لە خوا بپاڕێرەوەو بڵێ: یا رحمن یارحیم یا کریم یا عزیز، وە تەوەسولی پێ بکەوبڵێ: خوایە بۆ خاتری ناوە جوانەکانت، (هەرکەسێك نەوەدو نۆ لە ناوە جوانەکانی خوای گەورە لەبەر بکات و لێی تێبگات و لە خۆیدا جێبەجێی بکات ئەوە دەچێتە بەهەشتەوە، وە ژمارەی ناوەکانی خوای گەورە کەس نایزانێت تەنها خۆی نەبێت چونکە هەندێك ناوی هەیە لە هیچ کتابێکی ئاسمانی داینەبەزاندووەو بە هیچ پێغەمبەرێکیشی نەووتووەو لای خۆی هێشتوویەتیوە).

برایان و خوشکانی موسوڵمان سوپاس بۆ خوا تەوحیدمان روونکردەوە و باسمان کرد کەوا زانیمان چییە؟ و گرنگی چییە؟ ئێستاش باسی شرک دەکەین کەوا چییە؟ و مەترسی چییە لەسەر مرۆڤ گەر ئەنجامی بدات؟ :

**{الشرك وهو ضد التوحيد}**

**واتە: شیرک پێچەوانەی یەکخواپەرستیە**

**جۆرەکانی هاوبەشی دانان [الشرك} دەبێتە سێ جۆر**

**شیرکی گەورە، شیرکی بچووک، شیرکی شاراوە**

شیرک لەتاوانە گەورەو مەترسیدارەکانە (كبائر الذنوب) لەشەریعەتی خوای پەروەردگار.

قال تعالی :﴿إِنَّ اللَّهَ لا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ ما دُونَ ذلِكَ لِمَنْ يَشاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرى إِثْماً عَظِيماً﴾{النساء ٤٨}

واتە: خوای گەورە تەنها لە هاوبەش بڕیاردان خۆش نابێت

[إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ] بە دڵنیایی خوای گەورە هەرگیز خۆش نابێ لە كەسێك كە شەریك بۆ خوای گەورە بڕیار بدات و لەسەر شیرك بمرێ و تەوبە نەكات [وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ] وە جگە لە شەریك دانان بۆ خوای گەورە چەندێك مرۆڤ تاوانی گەورەی هەبێ ئەوە ئەكەوێتە بەر ویست و مەشیئەتی خوای گەورە, خوای گەورە ویستی لێ بێت لێی خۆش ئەبێت بە فەزڵی خۆی، وە ویستی لێ بێت سزای ئەدات بە دادپەروەری خۆی، بەڵام بەهەمیشەیی لە ئاگری دۆزەخدا نامێنێتەوە [وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا (48)] وە هەر كەسێك شەریك بۆ خوای گەورە بڕیار بدات ئەوە بەدڵنیایی درۆو بوهتان و تاوانێكی یەكجار گەورەی بۆ خوای گەورە هەڵبەستووە .

**شیرکی گەورە:** وەک ئەوەی هاوبەش بۆ خوای گەورە بڕیار بدەی، واتە شتێکی تر یان کەسێکی تر بپەرستیت جگە لە زاتی اللّٰه وبیکەیت بەهاوتای پەنا بەخوای پەروەردگار. وەک پەرستنی بت، دار،بەرد، ئەستێرە ، ئاژەڵ پادشایەکی دونیا ، سەرکردەیەک ، پێغەمبەرێک... کەسەکە لە ئیسلام دەردەچێت و خاوەنی هەمیشەی دۆزەخ دەبێ، هەروەها هەموو کارو کردەوەکانی مایە پوچ دەبن هەرگیز لە لە دڵێکدا لەگەڵ ئیمان کۆنابێتەوە کەسێک کوفری گەورە بکات تاوانەکەی یان سزاکەی کوشتنە لەلایەن دەسەڵاتدارانی وڵات، دەبێت وڵاتەکە وڵاتێک بێت تەواو ئیسلام بێت حوکمی ئیسلامی تێدا بەرقەرار بیت و گەر تۆبەی کرد لێ دەبوورێ ماڵ و خوێنی پارێزراو دەبێت.

شیرکی گەورە چوار جۆری هەیە

- **شیرکی دوعاکردن {الدعوة} بانگکردنی کەسێکی تر لەگەڵ اللّٰه ﷻ.**

دوعا کردن چونکە خۆە گەورەترین عیبادەتە وە خوودی دوعاکردن عیبادەتە هەرکاتێک دوعات کرد بۆ غەیری اللّٰه ﷻ ئەوە شرکت ئەنجام داوە وەک داواکردن لە قەبرێک یان پغەمبەرێک یان

پیاوچاکێک . بەڵگە، قال تعالى: ﴿وَمَن يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِندَ رَبِّهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴾ {المؤمنون ١١٧}
واتا : ئەو کەسەی خوایەکی تر بڕیار بدات و بیکاتە شریکی اللە ﷻ ، لە کاتێکدا هیچ بەڵگەیەکی بە دەستەوە نییە ، ئەوە بەڕاستی حساب و لێپرسینەوەکەی لای پەروەردگاریێتی ، بێ گومان بێباوەڕ و خوا نەناسان سەرفراز نابن.

- **شیرکی نیەت و ویست و مەبەست {النية ، الارادة ، قصد}:**

ئەمش ئەوەیە کە تۆ نیەت و مەبەستت بۆ خودای گەورە نەبیت، واتا کاتێک کارێك دەکەیت نیەتت بۆ خودای گەورە نەبێت لە کار و کردەوەکانت. نابێت کارێک بکەی بۆ کەسێک وەک ئەوەی کە ئیعجابی بکەی بلێت هەتا ئەو کەسە بە دلی بێت واتا کارەکە بۆ ڕازی کردنی کەسەکەیە نەک بۆ ڕازی کردنی خودای گەورە.

- **شیرکی خۆشەویستی {المحبة]:**

واتا کەسێکت خۆشبویت ئەوەندت خۆشبویت وەک بلێیت یەکسانی بکەی بە خۆشەویستی خودای گەورە، واتە ئەگەر ئەو کەسە هەرچی پێ بلێ ئەی کات جا باش بێت یان خراپ کارەکە ئەوندەی کەسەکە خۆشدەوێت هەموو شتێکی بە گوێ دەکات ئەوەش لەناو ئەو کەسانە باوە کە عاشقن کە ئەو کەسە هەموو دلی داگیرکردووە و خودای گەورەی لەبیر کردووە. هەروەک اللە تعالی دەفەرموێت: {وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ ۖ}
واتە: [وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا] لەناو خەڵكیدا کەسانێك هەن جگە لە خوای گەورە ئەکەنە شەریك و هاوشێوە بۆ خوای گەورە [يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ] ئەو شەریکانەیان خۆش ئەوێ وەکو خۆشەویستی خوا, چەندێك خوای گەورەیان خۆش ئەوێ ئەوانیشیان بەئەندازەی خوای گەورە خۆش ئەوێ، یاخود بتەکانیان خۆش ئەوێ بەئەندازەی ئەوەی کە ئیمانداران خوایان خۆش ئەوێ [وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ] بەڵام باوەڕداران خوای گەورەیان لەوان خۆشتر ئەوێ،یان ئیمانداران خوای گەورەیان زیاتر خۆش ئەوێ لە خۆشەویستی ئەوان بۆ بتەکانیان ئەو دوو تەفسیرەی هەیە [وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا] ئای ئەو ستەمکارانە کە کەسانێکیان کردووە بە شەریك و وەکو خوای گەورە خۆشیانیان ئەوێ کاتێك کە لە ڕۆژی قیامەت سزای خوای گەورە ئەبینن ئەو کاتە ئەزانن کە هێزو توانا تەنها بۆ خوای گەورەیەو خوایەکانی ئەوان بێ دەسەڵاتن و ناتوانن سزای خوای گەورەیان لەسەر لابدەن [وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ (165)] وە سزای خوای گەورە یەکجار سەختە.

- **شیرکی گوێڕاڵیکردن {الطاعة}** بە قسەکردن و گوێڕایەلی کردن وەکو ئەوەی چۆن بە قسەی اللە ﷻ دەکات زیاتر بە قسەی فڵان و فیسار دەکات زیاتر فەرمانەکانی بەندە(عبد) جێبەجێ دەکات ئەگەر ئەو فەرمانەی ئەو دەریدەکات پێچەوانەی فەرمانەکانی اللە ﷻ ش بیت ئەوا بە گوێی دەکات و گوێڕایەلی دەکا واتا فەرمانەکانی اللە ﷻ پشت گوێ دەخات وە

ئەگەر حەڵاڵیان بۆ حەرام کرد و حەرامیان بۆ حەڵاڵ کرد ئەمیش گوێڕایەلیان بوو ئەوە شیرکی گەورەیە.

قال تعالى: ﴿ المص{١} كِتَابٌ أُنْزِلَ إِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِهِ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ {٢}اتَّبِعُوامَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ﴾ {الاعراف ١_٣}
واتا : سەرەنچی سەرەتای سورەتی البقره بکە، ئەم قورئانە کتێبێکە بۆ هاتۆتە خوارەوە کەواتە با سەغلەتی لە دڵ و دەروونت نەبێت ، بۆ ئەوەی خەلکی پێ بێداربکەیتەوە وە هەروەها یادەوەریشە بۆ ئیمانداران ، خەڵکینە شوێن ئەوبەرنامە بکەون کە پەروەردگاتانەوە بۆتان هێنراوە خوارەوە ، جگە لەو زاتە شوینی هیچ لە پشتیوان و خۆشەویستێکی تر مەکەون ،کەم یاداوەری وپەند وەردەگرن بیردەکەنەوە .

موسوڵمانی ئازیز ئەمەی تا ئێستا باسمان کرد شیرکی گەورە و جۆرەکانی بوون ،ئێستا باسی شیرکی بچووک دەکەین:

**شیرکی بچووک :** شیرکی بچووك بریتیە لە {الرياء} واتە کارێک بکەیت بۆ ناوبانگ و خۆ دەرخستن.

خاوەنەکەی لە ئیسلام دەرناچێ بەڵام ئەگەر هەر بەردەوام بێت لەسەر ئەوە، کافر دەبێت واتە ئەگەر کار وکردەوەکانی وەک نوێژ و حەج و زەکات بکەی بۆ ئەوەی بڵێن کەسێ چاکە ئەوا شیرکە ، واتا چاکەیەک دەکا هەتا بڵێن پیاوی چاکە یان نوێژ دەکات و یان ئافرەتی چاکە حیجاب دەکات بۆ ئەوەی کەسێک لێ ڕازی بێت.
هەروەها رسول الله ﷺ دەفەرمووێت ئاگاداری شرکی بچووک بن... وتیان یا رسول الله شیرکی بچووک چیە؟
فەرمووی :الرياء....

**شیرکی شاراوە :** بریتیە لە شیرکی شاراوە : وەک ئەوەی خەمی دونیا و خەمی دونیا دڵی پڕکردوون وشە جوان و ئارەزووەکانت زاڵ بووە بەسەرتدا و خوای گەورەت لەبیر نەبێت نەزانی بۆ چی دروست بووی، بە بەڵگەی فەرموودەی پێغمبەرمان ﷺ { شیرک لەم ئومەتەدا زۆر شاراوەترە لە ڕۆشتنی مێرووڵەی ڕەش لەسەر بەردێکی ڕەش لەشەوێکی تاریک و شەوەزەنگدا.
أبو بكر الصديق (ڕەزای خوای لێ بێت) بەپێغەمبەر صلى الله عليه وسلم فەرموو : ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ کەفارەتەکەی ئەو چییە؟
فەرمووی :**{أن تقول: اللهم إنى أعوذ بك أن أشرك بك شيئاً وأنا أعلم، وأستغفرك لما لا أعلم}**
واتا // (کەفارەتەکەی ئەوەیە) بڵێیت : خودایە پەنات پێدەگرم لەوەی کە هاوەڵت بۆ بریار بدەم و ئاگاداریش بم لێی، وە داوای لێ خۆشبوونت لێ دەکەم لەوەی کە بێ ئاگام لێی ونایزانم.

## کوفر و جۆرەکانی

کوفر لە ڕووی زمانەوەنیدا {شاردنەوە }
لە ڕووی اصطلاح بەمانای {شاردنەوەی حەقە کە تەوحید}

**کوفر دوو جۆرە :- کوفری گەورە کوفری بچووک**

### کوفری گەورە:

واتا لە ئیسلام دەردەچێت، وە خاوەنەکەی گەر تۆبە نەکات ئەوا کافرە و بۆ هەتا تایە لە دۆزەخدا دەبێت پەنا بەخوای پەروەردگار.
**حوکمەکەی**: گەر تۆبە نەکات لە وڵاتی موسلمانان بێت، کافر ئەبێ بکوژرێ لەلایەن وەلی ئەمری دەوڵەتەوە ، گەر تۆبەی کرد ئەوا خوێنی و مالی پارێزراوە وە لە ئاخیرەت گەرتەوبەی نەکردبێ بەڕاستی ئەوا خوای گەورە لێی خۆشنابێ تا هەتا هەتایە لە دۆزەخە بەڵام ئەگەر تەوبەی کرد ئەوا خوای گەورە لێ خۆش دەبێ.

- کوفری بە قسە و بە کردار { قول و عمل}
- کوفری بە قسە : واتا :بە زوبان وەک وتنی قسەیەکی کوفری
- کوفری بە کردار { عمل } واتا : بە کردنی یان ئەنجامدانی کارێکی کوفری کە بە جەستە ئەنجامی بدە،

کوفری گەورە پێنج جۆرە :-

- **کوفری بە درۆخستنەوە { کفر التکذیب}**

ئەم جۆرە کوفرە جارێکیان بە دڵ و جارێکیان بە کردەوە و وە زمان وەیان حەڵاڵ یان حەرام کردن.
﴿قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ ۖ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴾
{الأنعام ٣٣ }
واتا: بەڕاستە ئیمە دەزانین کە بێگومان ئەوەی کە ئەوان دەیڵێن غەمبارت دەکات بەڵام بێگومان ئەوان تۆ بە درۆزن دانانێن بەڵکو ئەو ستەم کارانە ئایەتەکانی اللە ﷻ ئینکار دەکەن

- **کوفری لووتبەرزی {کفر الإستکبار }**

وەک کوفری شیطان کاتێک اللە تعالى فەرمانی پێ کرد سوجدە بۆ ئادەم بەرێ بەڵام استکباری کرد. قال تعالى: {وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ {البقرە ٣٤ }

واتا : [وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ] پەروەردگار ئەمری کرد بە فریشتەکان کە کڕنۆشی ڕێزو ئیحترام بۆ ئادەم بەرن کە لە شەریعەتی خۆماندا حەرام کراوە ئەم شتە تایبەت بووە بەوانەوە [فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ (34)] هەموویان سوجدەیان بۆ برد تەنها ئیبلیس نەبێ کە لە جن بوو بەڵام زۆر خواپەرست و چاکەکار بوو لەناو مەلائیکەتەکاندا بوو ئەم سوجدەی نەبردو ڕەفزی کردو ڕەتی کردەوەو خۆی بە گەورە زانی و وتی من لەو باشترم من لە ئاگر دروستکراوم و ئەو لە قوڕ، وە لە زانیاری خوای گەورە هەبوو کە ئەمە کافر دەرئەچێ وە کافر بوو .

• **کوفری وازهێنان و لادان {الإعراض }**

وەک وازهێنان لە حەق و کارنەکردنی جا ئەگەر بە دڵ بێت یان بە زمان یان بە کردەوە ﴿مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴾ { الاحقاف ٣}

واتا : [مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى] ئێمە ئاسمانەکان و زەویەکان و ئەوەی لە نێوانیاندا هەیە دروستمان نەکردووە ئیللا بە حەق نەبێت، بێهودەو بێ حیکمەت نییە، وە تا کاتی دیاریکراوی خۆیان کە ڕۆژی قیامەتە [وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ (3)] وە کافران و بێباوەڕان لەو ئاگادارکردنەوەو ترساندنەی کە کراون لە قورئانی پیرۆزدا ئەوان پشتی تێ ئەکەن.

• **کوفری گومان {الشک}** :وەک ئەوەی دوودڵ بێت لە شوێنکەوتنی حەق یان دوودڵ بێت لەو شتەی کە حەقە، چونکە ئەوەی داواکراوە بریتیە لەوەی یەقینی تەواوت هەبێت بە رسول الله ﷺ وە ئەوەی کە هێناویەتی وە نموونە بۆ ئەم جۆرە کوفرە بەسەرهاتەکەی سورەتی الکهف دەخەینە ڕوو:

﴿وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَٰذِهِ أَبَدًا ﴾ { الکهف ٣٥ }

واتا : [وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ] وە چووە ناو باخەکەی خۆی و موسڵمانەکەیشی بردە ناوی و نیشانیدا کە ئەو زوڵمی لە خۆی ئەکرد بە کوفر کردن و لووتبەرزی [قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا (35)] وتی: گومان نابەم ئەم باخ و باخاتە لەناو بچێت و بۆ هەمیشەیی ئەمێنێتەوە.

﴿ وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنقَلَبًا ﴾ {الکهف ٣٦}

واتا: [وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً] وە گومان نابەم کە قیامەت هەبێ و لە دوای مردن زیندوو بینەوە [وَلَئِنْ رُدِدْتُ إِلَى رَبِّي] وە ئەگەر زیندوو بوونەوەش هەبێ وا دابنێین کە بگەڕێمەوە بۆ لای خوای گەورە [لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا (36)] ئەوە لە دونیا باشترم دەست ئەکەوێ .

﴿ قالَ لَهُ صاحِبُهُ وَهُوَ يُحاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلاً﴾
{الكهف ٣٧ }
واتا : [قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ] هاوڕێ باوەڕدارەکەی گفتوگۆی لەگەڵدا کردو پێی وت: [أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ] ئایا تۆ کوفرت کرد بەو خوایەی کە تۆی لە خۆڵ دروست کردووە واتە: ئادەمی باوکت [ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ] پاشان خۆتی لە دڵۆپە ئاوێك لە مەنی دروست کردووە [ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا (37)] پاشان کردوتی بەم مرۆڤە ڕێکە هەموو ئەندامەکانتی بە ڕێکی دروست کردووە .

﴿ لَٰكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا ﴾ {الكهف ٣٥_٣٨ }
واتا: [لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا (38)] بەڵام الله پەروەردگاری منە وە هیچ کەسێك ناکەمە شەریکی پەروەردگارم .

سەرنج: لێرەدا گومانی برد بەوەی کەوا ئەو موڵکەی هەیەتی هەرگیز لەناو ناچێت، پاشان گومانێکی لەوە خراپتری برد کە گووتی قیامەت بەرپا نابێت.

- **کوفری دووڕوویی {النفاق}**

ئەوەیە کە بەدڵ و کردەوە بڕوای پێی نیە بەڵام بە ڕووکەش وا دەردەخات کە بڕوای پێی هەیە. قال تعالى: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ﴾ { البقرة ٨} .
واتا :لە ناو خەڵکیدا کەسانیک هەن کە دەڵێن ئیمان و باوەڕمان بە خوا و بە ڕۆژی قیامەت هیناوە . لەڕاستیدا ئەوان دڕۆ دەکەن ئەوانە باوەڕدار نین.
﴿ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَايَشْعُرُونَ﴾ {البقرة ٩}
واتا : بە خەیاڵی خۆیان وادەزانن خودا و ئەو کەسانە هەڵدەخەڵەیێنن کە باوەرداری ڕاسەقینەنن، کەچی جگە لە خۆیان کەسیان پێ هەڵناخەڵەتێت بەڵام هەست ناکەن وتێناگەن و بیرناکەنەوە.
﴿ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴾ {البقرة ١٠}
واتا : وانەی لە دڵ و دەروونیان نەخۆشی بێ باوەڕی و حەسوودی و کین هەیە ، خواش دەردیان گران و گاریگەر دەکات و سزایەکی سەختیش لە دنیا و قیامەت چاوەڕێیانە بەهۆی درۆکردن و دژایەتیان بۆ ئیسلام .
﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ﴾ {البقرة ١١}
واتا : ئەوانەی پێیان گووترا تۆوی گوناهـ و تاوان مەچەێنن لە زەویدا ، دەڵێن بەڕاستی ئێمە تەنها چاکسازی دەکەین.

﴿أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَٰكِن لَّا يَشْعُرُونَ﴾ {البقرة ١٢}
واتا : ئاگادار بن کە بەڕاستی هەر ئەوانەن تۆوی خراپە دەچێنن بەڵام بەهۆی لووتبەرزی و دەردارییانەوە هەستی پێ ناکن و خۆیان لە گێلی دەدەن.

**کوفری بچووک :** ئەنجامدەری ئەم جۆرە لە ئیسلام دەرناچێت بەڵام لە سەرووی گوناهە گەورەکانە و سزای توندی لەسەرە گەر تۆبەی لەسەر نەکات وە دەبێتە هۆی لاوازە ئیمان .

جۆرەکانی کوفری بچووک

- **کوفری نیعمەت** : ﴿ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴾ {النحل ٨٣}

واتا : نیعمەت و بەخششی خودا دەناسن ، پاشانیش نكوڵی لێ دەكەن زۆربەشیان بێ باوەڕن .

- **سوێند خواردن بە غەیر خودا** : { من حلف بغير اللا فقد اشرك }

واتا : رسول الله فەرموویەتی ﷺ هەرکەسێک سوێند بە غەیری خودا بخوات ئەوە شیرکی کردووە.

- **کووشتنی موسڵمان بە ناحەق** : {سباب المسلم فسوق وقتاله كفر }

واتا ؛ جنێودان بە موسڵمان فیسقە ، وە کووشتنی کوفرە (کوفری بچووک).

- **نسبەت کردن بۆ غەیری باوک :**

﴿ لَا تَرْغَبُوا عن آبَائِكُمْ، فمَن رَغِبَ عن أَبِيهِ فَهو كُفْرٌ ﴾ { صحيح البخاري}

واتا : پشت مەکەن لە باوکتان ، چونکە هەر کەسێک پشت بکات لە باوکی ، خۆی بداتە پاڵ کەسێکیتر ئەوا کوفرە,

**جۆرەکانی دووڕوویی :-**

| | |
|---|---|
| **بیر وباوەڕ { الإعتقادی}** | **کردار { عملي }** |

بیر و باوەڕ { الاعتقاد } شەش جۆرە :-

- **بەدرۆخستنەوەی رسول الله ﷺ**
- **بەدرۆخستنەوەی بەشیک یان نیوەی ئەوەی رسول الله ﷺ هێنای.**
- **ڕق لٌیبوونەوە لە رسول الله ﷺ**
- **ڕق لێبوونەوە لە بەشێک لەوەی کە رسول الله ﷺ هێناویەتی.**
- **ڕق لێ بوونەوە لە سەرکەوتنی دینی رسول الله ﷺ**
- **بە کەمبوونی دینی رسول الله ﷺ**

کردار {عملی } پێنج جۆرە :-

- **کاتێک قسە دەکات درۆ دەکات**
- **ئەگەر دژایەتی یەکێک بکات لە سنوور دەردەچێت**
- **ئەگەر پەیمان بدات دەیشکێنێت**
- **ئەگەر شتێك بە ئامانەت لای دابندرێت خیانەتی لێ دەکات**
- **ئەگەر بەڵێـن بدات پێچەوانەی دەکات**

## پێناسەی تاغووت :-

الطاغوت لغة من طغا وطغي، يطغى ويطغو طغيانا : مجاوزة الحد. وكل ما جاوز حده وقدره فقد طغى وهو طاغ، وطغى البحر هاجت امواجه ومنه قول الله تعالى :-
{إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ }{ الحاقه ١١}

تەعریفی تاغوت لە شەرعدا

- **ابن تيميه:-**

كە تەعریفی تاغوت دەكات دەڵێت تاغوت لە توغیانەوە هاتووە، توغیانیش لە سنور دەرچوونەوە هاتووە، هەركەسێ كە هەر جۆرە عیبادەتێكی بۆ ئەنجامبدرێت ئەگەر پێی ناخۆش نەبێت ئەوە تاغوتە.
لەبەر ئەمە هەركەسێ لە حوكم ببرێتەوە بۆ لای بەبێ قورئان و سوننەت ئەوە تاغووتە، فیرعەون ناوبراو بە تاغووت. قەومی عادیش ناوبراوە بە تاغوت.

- **ئیمامی محمد بن عبدالوهاب دەڵێت: -**

تاغووت گشت ئەو شتانە دەگرێتەوە عیبادەتیان بۆ ئەنجامدەدرێ جگە لە الله ﷻ

- **ابن بطين: -**

دەڵێت: تاغوت هەموو مەعبودێك دەگرێتەوە جگە لە الله ﷻ وە هەموو سەرێكی گومڕا دەگرێتەوە كە بانگەواز دەكات بۆ باطل و لەبەر چاوی خەڵك جوانی دەكات.
هەموو ئەوانەش دەگرێتەوە كە خەڵكی دایان ناون بۆ ئەوەی حوكم بكات لە بینیناندا بە حوكمی جاهیلیەت.
هەروەها كاهین وساحیر ... دەگرێتەوە ئەوانەی خەڵك بانگ دەكەن بۆ پەرستنی مردووەكان.

## جۆرەكانی تاغوت و سەركردەكانی: -

**١_ تاغوتی حوكم كردن.**
**٢_ تاغوتی عیبادەت بۆ كراو**
**٣_ تاغوتی تاعەتكردن و شوێنكەوتن.**

تاغوتەكان زۆرن و سەرەكەكانیان پێنجن:

**یەكەمیان: شەیتان كە بانگەوازی دەكا بۆ پەرستنی غەیری الله ﷻ**

: الله ﷻ فەرموویەتی : {أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَن لَّا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ ۖ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِين}
{يس ٦٠}

واتا: [أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ] ئەی ئادەمیزاد ئایا عەهدو بەڵێنم لێ وەرنەگرتن کە ئێوە عیبادەتی شەیتان نەکەن [إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ (60)] لەبەر ئەوەی شەیتان دوژمنێکی ئاشکرای ئێوەیە .

شەیتان تاغووتی هەرە گەورەیە، کە بەردەوام هەوڵ دەدات خەڵک لە تاعەتی اللّٰه دووربخاتەوە. زۆربەی ئینسانەکانیش شەریکایەتی شەیتان دەکەن لەوەدا، کە خەڵکی لە پەرستنی اللّٰه لادەدەن ئەوانیش دیسانەوە هەر تاغوتن.

**دووەم:- ئەو حاکمەی حوکمەکەی اللّٰه ﷻ دەگۆڕێت**

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَن يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ {النساء ٦٠}

واتا: [أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ] (ابن عباس) دەفەرمێت: (ئەبو بەرزەی ئەسلەمی) پێش موسڵمان بوونی فاڵچی بوو بڕیاری لە نێوان جولەکەکان دەدا لە کاتی ناکۆکیدا، چەند موسڵمانێکیش چوون بۆ لای، خوای گەورە ئەم سێ ئایەتەی دابەزاند (الصحيح المُسنَد): ئایا نابینی ئەوانەی کە بە گومانی خۆیان ئەڵێن: ئەی محمد صلى الله عليه وسلم ئیمانمان هێناوە بەو قورئانەی کە بۆ تۆ دابەزیوە وە بەو ئەو کتابانەی تریش کە لە پێش تۆدا دابەزیوە لە کاتێکدا کە ئەیانەوێ حوکم و بڕیار بەرن بۆ لای تاغوت و فاڵچییەکان و ئەوانەی کە حوکم بەغەیری قورئانی پیرۆز ئەکەن[وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ] لە کاتێك کە فەرمانیان پێکراوە لە هەموو کتێبە ئاسمانیەکاندا کە کوفر بکەن بەهەموو تاغوتێك [وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا (60)] وە شەیتان ئەیەوێ گومڕایان بکات و لە ڕێگای ڕاست دووریان بخاتەوە گومڕاکردنێکی زۆر دوور.

**سێیەم:- هەرکەسێ کە حوکم بکات بە غەیری ئەوەی کە اللّٰه دایبەزاندووە وبڕیاریداوە.**

﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ { المائدة ٤٤ }

قال ابن القيم

"ومن حاكم خصمه إلى غير الله ورسوله فقد حاكم إلى الطاغوت وقد أُمِر أن يكفر به، ولا يكفر العبد بالطاغوت حتى يجعل الحكم لله وحده"

واتا: هەر کەسێک حوکمی بەرێتەوە بۆ غەیری یاسای اللّٰه و پێغەمبەرەکەی ﷺ ئەوا حوکمەکەی طاغووت کردوویەتی لە کاتێکدا ئەو فەرمانی پێ کراوە کە بێ باوەر بێ بە طاغووت، وە بەندە بێ باوەر نابێت بە طاغووت تاوەکو بەرقەراری ئەوە نەکات کە حوکم و یاسا هەر بۆ اللّٰه-یییە.

**چوارەم :کەسێک بانگەشەی ئەوە بکات کە خۆی عیلمی غەیب دەزانێت**
﴿قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ ۚ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ﴾ {النمل ٦٥}
واتا: - بڵێ هیچ کەس نییە غەیب بزانێت لە ئاسمانەکان و لە زەوی، جگە لە الله ﷻ ئەوانە نازانن خۆشیان چ کاتێک زیندوو دەکرێنەوە.
﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ﴾ {الانعام ٥٦}
واتا :- کلیلەکانی غەیب تەنها لای خۆیەتی جگە لە خۆی کەسی دیکە نایزانێت.
﴿عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا﴾{ الجن 26 }
واتا:- الله ﷻ هەموو غەیبەکان دەزانێت هیچ کەس ناتوانێت غەیبەکانی ئەو پێ بزانێت.

ئەی موسوڵمانی ئازیز ،لەم ئایەتانەی الله بۆمان روون دەبێتەوە کەوا هەرکەسێ بانگەشەی ئەوە بکات کە خۆی یان هەر کەسێکی دیکە غەیب دەزانێت، ئەوە قورئانی بەدرۆ زانیوە پەنا بەخوا. واجبە لەسەر موسلمان کە خۆی بپارێزێت لەوەی کە بروات بۆ لای ئەوانەی کە بانگەشەی علمی غەیب دەکەن وەک ساحیرەکان، کاهینەکان، وە فاڵگرەوەکان خۆشی لەوە بپارێزێت لە هەر شتێک کە ئەوان دەیڵێن، و باوەریان پێ نەکات. رسول الله صلی الله علیه وسلم دەفەرمووێت: (من أتى عرافاً فسأله عن شيء فصدقه لم تقبل له صلاة أربعين يوماً)
واتا: هەرکەسێ بروات بۆ لای (العراف) فاڵگرەوە و پرسیاری لێ بکات لەبارەی شتێک ئەوا نوێژی چل رۆژی لێ قبول ناکرێت.
هەروەها رسول الله ﷺ دەفەرمووێت: من أتى كاهنا فصدقه بما يقول فقد كفر بما أنزل على محمد ﷺ..
واتا: هەر کەسێ بروات بۆ لای کاهینێک یان هەر عەرافێک باوەر بکات بە هەر چیەک کە دەیڵێت، ئەوە بە تەئکید کافربوو بەوەی الله ﷻ دایبەزاندووە بۆ سەر محمد ﷺ.

کەواتا خوشکان برایان بە تەنها ڕۆیشتن بۆلای ساحیرەکان و کاهینەکان و فاڵگرەوەکان سەبەبە بۆ قبوڵ نەبوونی نوێژ،و عیبادەتەکان.

**پێنجەم : هەر کەسێک کە هەر جۆرە عیبادەتێکی بۆ دەکرێت وەپێی رازی بێت، یان داوا لە خەڵک بکات کە هەرجۆرە عیبادەتێکی بۆ ئەنجام بدەن بۆ غەیری الله ئەوا طاغووتە.**
بەڵگە ئەم ئایەتەیە: ﴿وَمَن يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَٰهٌ مِّن دُونِهِ فَذَٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ﴾ {الأنبياء ٢٩}
واتا: هەرکەسێک لەوانە بڵێ من ئیلاهم لەگەڵ الله دا ئەوا پاداشتی بە جەهەنەم دەدەینەوە، بەو جۆرە پاداشتی زالمان دەدەینەوە.

## چۆنیەتی کوفرکردن بە تاغوت

**شێخ محمد بن عبدالوهاب دەڵێت:** {صفة الكفر بالطاغوت أو الكفر بما يعبد من غير الله هو أن تتركها، وتغضبها،وتكفر اهلها، وتعاديهم}

وأما معنى الإيمان بالله : فأن تعتقد، أن الله هو الإلَه المعبود وحده، دون من سواه، وتخلص جميع أنواع العبادة كلها لله، وتنفيها عن كل معبود سواه، وتحب أهل الإخلاص، وتواليهم، وتبغض أهل الشرك، وتعاديهم.

واتا: چۆنیەتی کوفرکردن بە تاغوت بەمجۆرەیە کە عەقیدەت وابێت کە عیبادەتی غەیری الله کارێکی پوچە و ناحەقە، وە دەبێت تەرکی بکەیت، و رقت لێ بێتەوە، وە هەرکەسێک ئەهلی تاغوت بێت لایەنگرەکانی) دەبێت بە کافریان بزانیت، لەگەل ئەوەشدا دەبێت دوژمنایەتیان بکەیت.

موسوڵمانی ئازیز لێرەدا الله تعالى نمونەی پێغەمبەر ئیبراهیممان بۆ دەهێنێتەوە و باسی دەکات و دەفەرمووێت:

﴿قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ﴾ {الممتحنة ٤}

واتا: [قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ] بە دڵنیایی لە ئیبراهیم صلى الله عليه وسلم و ئەوانەی کە لەگەڵیدا بوون ماملۆستایەتی و پێشەوایەتییەکی باش بۆ ئێوە هەبوو، واتە: ئیبراهیم صلى الله عليه وسلم و شوێنکەوتوانی ئەوانەی لەگەڵیدا بوون مامۆستاو پێشەواو پێشەنگی چاکن بۆ ئێوە, ئێوەش شوێن ئەوان بکەون و بەڕائەت لە کافران بکەن [إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ] لە دوای ئەوەی ئامۆژگاری زۆری قەومەکەیان کردو بێ ئومێد بوون لێیان پێیان وتن: ئێمە بەرین لە خۆتان و دین و رێبازو ئەو بتانەیشی کە جگە لە خوای گەورە دەیانپەرستن [كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا] ئێمە کافرو بێباوەڕین بە دین و رێبازی ئێوە، وە لە نێوان ئێمەو ئێوەیشدا دژایەتی و ڕق و کینە سەری هەڵداو دەستی پێ کرد بۆ هەمیشەیی و هەتا هەتایی تا ئێوە لەسەر کوفرتان بەردەوام بن و شەریك بۆ خوا دانێن، تەنها مەرجیشمان ئەمەیە کە [حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ] تا بەتاك و تەنها ئیمان بە خوای گەورە دێنن و بە تاك و تەنها دەیپەرستن، وە دەستبەرداری کوفرو شیرکتان ئەبن ئەو کاتە لە دوژمنەوە ئەبن بە دۆست و خۆشەویستمان.

**هەروەها شێخ محمد رحمه الله**
دەڵێت: ومعنى الكفر بالطاغوت أن تبرأ من كل ما يعتقد فيه غير الله، من جني، أو إنسي، أو شجر أو حجر، أو غير ذلك، وتشهد عليه بالكفر والضلال، وتبغضه، ولو كان أنه أبوك، أو أخوك)

## واتای کوفر بە تاغوت بەم جۆرەیە:-

**یەکەم**: دەبێت بەرائەت بکەیت لە هەموو ئەو شتانەی کە خەڵکی عەقیدەیان پێیەتی، جا جنۆکە بێت یان هەر ئینسانێ بێت یان دار و درەخت بێت یان هەر شتێکیتر بێت.

**دووەم:** دەبێت شایەتی بدەیت واتە دەبێت بزانیت و بیگەیەنیت و کاری پێ بکەیت کە ئەو شتە کوفرە و گومڕاییە هەر کەسێک بیکات کافر و گومڕایە وە ڕقت لێی بێتەوە لە کارەکەو لەو کەسانەش کە ئەو کارە دەکەن.

**سێیەم**: لەمەشدا خاتری کەس نەگریت ئەگەر چی باب و برای خۆشت بن چونکە بابەتێک پەیوەندی بە الله تعالی بێت نابێت بیر لەبەرژەوەندی خۆمان و هیچ کەسێک بکەینەوە و پێویستە ملکەچ بین بۆ بڕیارەکانی.

الله ﷻ لەبارەو ئیبراهیممەوە دەفەرمووێ کەچی کرد و چی گوت لەبارەی تاغوتەکانی قەومەکەیدا. قال تعالی: ﴿وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا﴾ {مريم ٤٨}
واتا :- [وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ] وە لێتان دوور ئەکەومەوە لە خۆتان و لەو شتانەی کە ئێوە جگە لە خوای گەورە ئەیپەرستن [وَأَدْعُو رَبِّي] وە من بەتاك و تەنها عیبادەتی خوای گەورە ئەکەم [عَسَى أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا (48)] بەدڵنیاییی من بێئومێد نابم لە دوعاو پاڕانەوەم، یاخود لە پەرستنی خوای گەورە .

قال تعالی: ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ { محمد ١٩ }
ئەی محمد – صلى الله عليه وسلم - زانیاریت هەبێ و بزانە بەوەی کە هیچ پەرستراوێك بە حەق نیە شایەنی پەرستن بێ جگە لە زاتی پیرۆزی الله ﷻ نەبێ، وە بەردەوام بە لەسەر ئەمە.

زانایان رەحمەتی خوایان لێ بێ فەرموویانە کە خوای تعالى داوای کردووە لە مەخلوقات کە دەبێ هەمویان الله تعالى بناسن و مانای لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ بزانن، چونکە گەر الله نەناسی و بە نەزانی بیپەرستی و بێیتە ناو ئاینی ئیسلامەوە بە بێ ئەوەی واتاکەی بزانی ئەوا نەهاتویتەتە ناو ئایینەوە.

سەرنج:
ئایەتەکە نوسراوە ﴿فَاعْلَمْ﴾ ...
ئەمە لێرە فعلی داخوازی/فەرمانکردنە (امرە) واتا یانی بزانە...
کەواتا با بزانین اللە داوای لێ کردووین چی بزانین؟
{أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ}...
بزانە کە هیچ خوایەک نییە بە حەق شایەنی پەرستن بێ جگە لە اللە ﷻ..

ئەی موسەڵمانی ئازیز قورئان لەبەر پێگە و گەورەیی ئەم وشەیە دابەزیوە بۆ سەرجەم پەیامبەران (علیهم السلام) وە جن و انس هەمووی لەبەر خاتری ئەم وشەیە دروستکراون..

## کەواتا با بزانین لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مەرجەکانی چییە و مانی مەرجەکانی چین:

### مەرجی یەکەم: زانـیـن (العلم):

بزانە رەحمەتی خوات لێبێت مەرجی یەکەم پێویستە واتای ئەم وشەیە بزانی بە (نفي وإثبات)، نکۆڵی و چەسپاندن با بێین روونی بکەینەوە چۆن نکۆڵی بکەین و چەسپاوی بکەین لە وشەی لا اله الا اللە :
ئەی موسوڵمانی ئازیز کاتێک تۆ دەفەرموویت ( لَا إله ) واتا نکوڵی دەکەیت لەوەی کەوا هیچ پەرستراوێک نییە شایەنی پەرستن وبەندایەتی کردن بێت، لێردە موسوڵمانی ئازیز تۆ نکۆڵیت لە هەموو پەرستراوێک کرد.
پاشان دەڵێیت ( إِلَّا اللَّهُ ) واتا تۆ چەسپاندنت کەوا هەر خوای گەورە خۆی بەتاکوتەنها شایەنی بەندایەتی کردن وپەرستنە.
کەواتە ئەمە مانای لا إله إلا اللە بوو کە واجبە بیزانین.

### مەرجی دووەم: دڵنیایــی (الیقین):

واتا ئەبێ تۆ بێ شک و گومان بی لەوەی کە تەنها اللە شایەنی پەرستنەو هیچ کەسی تر یان شتێکی تر شەریکی نییە و هەر خۆی خاوەنی هەموو کەسێک وشتێکە ونابێ هیچ گومانێکت لە دڵا هەبێ .

### مەرجی سێیەم: نیازپاکی (الإخلاص):

واتا هەموو عیبادەت و کار و کردەوەیەک پێویستە لە پێناوی اللە ﷻ بێت و نیەتت بۆ زاتی بەرزی یەکلایی بکەیتەوە . قال تعالی: ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ {البینة ٥}
واتا: فەرمان کردن بە یەکخواپەرستی
[وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ] وە ئەهلی کتاب فەرمانیان پێ نەکرابوو تەنها بەوە نەبێ بەتاك و تەنها عیبادەتی خوای گەورە بکەن بە ئیخلاص و دڵسۆزی و نیاز پاکییەوە وە شەریکی بۆ دانەنێن.

## مەرجی چوارەم: ڕاستگۆیی (الصـدق):

بزانە رەحمەتت لێبێت کەوا پێویستە راستگۆ بی لە بەیەکگەیاندنی ئەم مانایە بە نییەت و زمان و کردەوە لەبەرئەوەی خوای پەروەردگار ئیمانەکەمان تاقی دەکاتەوە وە بەڵگەش کەلامی زاتی بەرزی ( اللّٰه )یە کە دەفەرموێیت:

﴿أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴾ {العنكبوت ٢}

واتە: ئایا خەڵکی وا گومان ئەبەن و وا حساب ئەکەن کە وازیان لێ بهێنین تەنها بەوەی کە بڵێن ئیمانمان هێناوەو تاقی نەکرێنەوە؟

{وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ} وە بەدڵنیایی ئوممەتانی پێش ئێوەیشمان تاقیکردۆتەوە ﴿فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ﴾ {العنكبوت ٣}

ئەوانەی کە بە زمانیان ئەڵێن: ئێمە ئیمانمان هێناوە تا دەربکەوێ و خوای گەورە ببینێت کە کێ راستگۆیەو کێ درۆزنە.

مەبەست لەم ئایەتەی اللّٰه تعالی ئەوەیە کە دەبێ راستگۆ بین و بەراستی اللّٰه بپەرستین و مونافیق نەبین پەنا بە اللّٰه .

## مەرجی پێنجەم: خۆشەویستی (المحـبە):

ئەی موسوڵمانی ئازیز پێویستە وشەی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ)ت بەڕاستی خۆشبوێت و بە کردەوە و ڕەفتار بیسەلمێنی و خۆشویستن و رق لێبونەوەت هەر لە پێناو ئەم وشەیە بێت و إسلام و ئەوەی لە إسلام و فەرمانی اللّٰه ﷻ و رسولەکەیت ﷺ خۆشبوێت، وەکاتێک گوێت لە فەرمانێکی اللّٰه ﷻ بوو ئەوا یەکسەر ملکەچی بی و بەهەمان شێوە فەرمانی پێغەمبەرەکەشی ﷺ کە رەحمەتە بۆ هەموو جیهانیان.

## مەرجی شەشەم: ملکەچبون و پابەندبون (الانقیـاد):

واتا تەسلیمی اللّٰه ﷻ بین و ملکەچی بین و فەرمانەکانی جێ بەجێ بکەین و پابەندبین پێوەی.

هەروەک اللّٰه تعالی دەفەرموێت: ﴿وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ﴾ {الزمر ٥٤}

واتا: وە بگەڕێنەوە بۆ لای خوای گەورەو تەوبە بکەن وە خۆتان تەسلیمی خوای گەورە بکەن.

## مەرجی حەوتەم: ڕازی بوون (القـبول):

واتا ئەی موسوڵمانی خۆشەویست دەبێ قەبوڵی بکەی ئەوەی خوای تعالی فەرموویەتی و فەرمانی پێ کردووە و ڕازی بیت پێی بە قبوڵبوونێک کە بە دڵ و بە گیان قەبوڵی بکەی و هیچ ڕەخنەیەک نەگری لە هیچ فەرمانێکی زاتی بەرزی اللّٰه ﷻ.

## مەرجی هەشتەم : کافربوون {الکفر}:

وە لە پاش هەموو ئەمانە ئەم خاڵە گرینگترینیانە کە بریتیە لە: کافر بوون بەوەی جگە لە اللّٰه ﷻ بپەرسترێ(الکفر بما یعبد من دون اللّٰه): واتا ئەبێ بێ بەری بیت لە هەموو شتێ کە بپەرسترێ یاخود طاغوت بێت یاخود شەریک بریار بەیت.

لەبەر ئەوەی خوای تعالی فەرموییەتی: ﴿فمن یکفر بالطاغوت ویؤمن باللە فقد استمسك بالعروة الوثقی﴾ {البقرة ٢٥٦}
واتە: { هەر کەسێک کوفر بە تاغوت بکات و ئیمان بە اللە بهێنێت ئەوا بێگومان خۆی گرتووە بە پەتێکی پتەو ...}. لێرەیە عروة الوثقی مەبەستی لا إله إلا الله و الله ﷻ بە مەرجی داناوە کە دەبێ کوفر بە طاغوت بکەیت، وشەی (یکفر) واتا پێویستە تەکفیری هەموو ئەوشتانە بکەیت کە جگە لە اللە ئەپەرسترێن.

## هاوبەشت دانان بۆ خودا لە پەرستندا

خودای گەورە دەفەرمووێت: ﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَاءُ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾ { النساء ١١٦ }
واتا : خوای گەورە تەنها لە هاوبەشبڕیاردان خۆش نابێت [إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ] بەدڵنیایی خوای گەورە خۆش نابێ لەهیچ کەسێك کە شەریك بۆ خوای گەورە بڕیار بدات [وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ] وە جگە لە شەریك دانان بۆ خوای گەورە تاوان چەندێك گەورە بێ هەر کەسێك ئەنجامی بدات حەڵاڵی نەکات خوای گەورە خۆش ئەبێ لە هەر کەسێك کە ویستی لێ بێت ئەکەوێتە بەر ویست و مەشیئەتی خوا [وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ] وە هەر کەسێك شەریك بۆ خوای گەورە بڕیار بدات [فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا (116)] ئەوە گومڕاو وێڵ بووە گومڕابوونێکی زۆر دوورو لە حەق دوورکەوتۆتەوە .

{لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَابَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ} {المائدە ٧٢}
واتا : بەهەشت حەرامە لە هاوبەشبڕیاردەران [لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ] بەدڵنیایی ئەو کەسانە کافر بوون کە ئەیانووت: خوای گەورە عیسای کوڕی مەریەمە صلی اللە علیە وسلم کە ئەیانووت: خوای گەورە تێکەڵ بووە لەگەڵ عیسادا صلی اللە علیە وسلم خوای گەورەش وەڵامی دانەوە بەوەی فەرمووی: [وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ] عیسی صلی اللە علیە وسلم فەرمووی: ئەی بەنی ئیسرائیل ئێوە عیبادەتی اللە بکەن عیبادەتی من مەکەن کە اللە پەروەردگاری من و پەروەردگاری ئێوەشە منیش هەر عەبدی خوام و عیبادەتی خوای گەورە ئەکەم ئێوەش لەگەڵ مندا عیبادەتی خوای گەورە بکەن [إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ] ئەمە هەر قسەی عیسایە صلی اللە علیە وسلم هەر کەسێك شەریك بۆ خوای گەورە بڕیار بدات و من بکاتە شەریك بۆ خوای گەورە یان هەر کەسێکی تر بکاتە شەریك بۆ خوای گەورە [فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ] ئەوە خوای گەورە بەهەشتی لەسەر حەرام دەکات وە شوێنی ئەو ئاگری دۆزەخە [وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ (72)] وە ئەو کەسە ستەمکارو موشریکانە هیچ کەسێك نییە کە پشتیوانیان بێ و لە ئاگری دۆزەخ رزگاریان بکات.

ئەم جۆرە هاوبەش دانانە وەک:-

● پارانەوە لە مردووان وە هاوارکردنیان بۆیان وە نەزرکردن و قوربانی کردن بۆیان.

● هەر کەسێ لە نێوان خۆیدا پاشان لە نێوان خودا واسیتەیەک دابنێت و لێیان بپاریتەوە داوای شەفاعەتیان لێ بکات و پشتیان پێ ببەستێت ئەوا کافر بووە بە ئیجماعی زانایان .

● هەرکەسێ هاوبەش دانەر بە کافر نەزانێت یان گومانی هەبیت لە کافریەتیاندا یان ڕێچکە و رێبازیان بەراست دابنیت ئەوا کافرە.

● هەرکەسێ بروای وابێت کە جگە لە ڕێبازی پێغەمبەر ﷺ تەواوە یان حوکمی غەیری چاکترە وەک ئەوانەی حوکمی تاغووتیان هەڵبژارد ئەوانە کافرن.

● هەرکەسێ ڕقی لە شتێک بێت کە پێغەمبەر ﷺ هێناویەتی با کردەوەشی پێبکات ئەوا کافر بووە بە پێی وتەی الله ﷻ { ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ } {محمد ٩ } ئەی محمد ﷺ پێئان بڵێ ئەوا بە خودا و ئایەتەکانی و پێغەمبەرەکەی گاڵتە ئەکەن، ئەوا بەهۆی ئەو کارەتان ئیتر بەهانە مەهێنەوە چونکە ئێوە کافر بوون ئەگەر چی ئیمانیشتان هێنابێت.

● هەر کەسێک گاڵتە بە شتێک بکا لە دینەکەی پێغەمبەر ﷺ وەک گاڵتە بکات بە باسی ناو گۆر و قیامەت وبەهەشت و دۆزەخ بەڵگەش ئەو وتەیە الله ﷻ یە {قُلْ أَبِاللّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِؤُونَ ﴿٦٥﴾ لاَ تَعْتَذِرُواْ قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ } {التوبه ٦٥-٦٦} { واتا: ئەی محمد ﷺ پێیان بڵێ : ئەوە بە خودای گەورە و ئایتەکانی گاڵتە دەکەن، بەهۆی ئەو کارەتان ئیتر هیچ بەهانەیەکتان مەهینەوە چونکە ئێوە کافر بوون دوای ئەوەی ئیمانیشتان هیناوە.

● جادووگەریەتی{الصرف] بۆ نموونە ؛ بریتیە لە کارێکی جادووگەریەتی مەبەست تێدا گۆرانی ئارەزووی مرۆڤە وەک گۆرانی خۆشەویستی پیاو بۆ ژنەکەی یان ڕق لێ بوونەوەی واتە : نووشتەی رەش { العطف} بریتیە لە کارێکیت جادووگەریەتی کە مەبەست تێیدا شیرینکردنی ئەو شتیە کە مرۆڤ ئارەزووی لێ نییە بە ڕێگەی شەیتان هەر کەسێک بیکات یان پێی رازی بێت کافرە وەک خودا دەفەرمووێت {وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ} { البقره ١٠٢}

● یارمەتیدان و سەرخستنی ئەو موشریکانەی کە دژ بە موسلمانان { وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ } { المائده ٥١ }
واتا : ئەی موسڵمانان ئاگادار بن هەر کەسێك لە ئێوە وەلائی بۆ گاور و جوولەکە هەبێ و خۆشیانی بوێت و سەریان بخات و پشتیوانیان بێت و یارمەتیان بدات ئەوە لەوان حساب ئەکرێت و لەوانە [إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (51)] بەراستی خوای گەورە هیدایەتی کەسانێکی ئاوا زاڵم و ستەمکار نادات کە وەلائو خۆشەویستیان بۆ گاورو جوولەکە هەبێت.

● هەر کەسێک بروای وابێت کەوا ئەگونجیت لە غەیری ئیسلام پرۆگرامێکی تر دەست نیشان بکات بۆ هەندێ مەسائل : واتا لە شەریعەتی ئیسلام لا بدەیت ، خوای گەورە دەفەرموویت { وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ } { ال عمران ٨٥ }
واتا : هەر کەێ غەیری دینی ئیسلام دینی تر هەڵبژیرێت ئەوا لێ قبول ناکرێت وە لە قیامەتیشدا لە خەسارەتمەندەکان دەژمێردریت دین لیرەدا بەمانای مەنهەج دیت.

● پشت کردنە دینی خودا پاشان فێرنەبوونی و کار پێ نەکردنی وەک خودای گەورە دەفەرمووێت {وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا ۚ إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ} { السجدة ٢٢ }

واتا : کێ لەوە ستەمکارترە لە کاتێکدا ئایەتی خودای گەورەی بیردەخەیتەوە لە پاشا پشتی تێ دەکات ئەو بیر خستنەوەی بە دڵ نیە پێێ ناخۆشە ، ئێمە تۆڵە لە موجریمەکان دەکەینەوە .

## پرسی یەکەم

پێناسە کردن و ناسینی دۆستایەتی و دژایەتی ( الولاء والبراء)

**الولاء لە زمانەوانیدا:**- بەچەند مانایەک هاتووە لەوانە: "نزیک بوونەوە، دۆستایەتی، سەرخستن، وەرگرتن، شوێن کەوتن..."

*هەروەک ابن الاعرابي فەرمویەتی*: بریتیە لەوەی دوو کەس شەڕ بکەن، کەسی سێیەم ناوبژیوانیان بکات، جا ئارەزوویەکی لە یەکێکیان هەبێت و موالاتی بکات، موالاتی فلان و فلانی کرد واتا: خۆشی ویست (لسان العرب).

**الولاء لە شەرعدا:**- بریتیە لەموافەقەکردنی بەندە بۆ خوای خۆی لەوەی خۆشی دەوێ و لێی ڕازیە لە گوفتار و کردار و بیروباوەڕی دڵ، بۆیە ناونراوە وەلی خوا چوونکە ئەوەی خۆشیدەوێ کەخوا خۆشی دەوێ، وە بەوە ڕازییە کە خوا پێی رازیە (المدخل/١٩١)

بۆیە خۆشەویستن دژی دژایەتیە، الله تعالى فەرموویەتی: { يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَن يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا } (سورة مريم/٤٥)

واتا: (ئەی باوکم بەڕاستی من دەترسم سزایەک لەلاین خوای میهرەبان یەخەت پێ بگرێت، ئەوکاتە ئیتر دەبیتە یارو و یاوەری و پشتگیری شەیتان)

**البراء لە زمانەوانیدا** :- بەچەند مانایەک هاتووە لەوانە (خۆ دوور گرتن، خۆ بەریکردن، یان ڕق لێ هەستان ، یان دوژمنایەتی)

ابن العربی دەڵێت: بەریئە واتا:- کۆتای پێ هێنا و دوور کەوتەوە، وە بەریئە کاتێک ڕووی تێهەڵدەکات، لەوانەش وتەی الله ـیە:

{بَرَاءَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ} (التوبة/١)

بۆیە لە شەوی بەراءة مانگ خۆی لە ڕۆژ بەریدەکات٠

**البراء لە شەرعدا:**- بریتیە لە موافەقەکردنی بەندە بۆ خوای خۆی ئەوەی کە خوا ڕقی لێیەتی و دژایەتی و لێی ڕازی نیە لە گوفتار و کردار و بیروباوەڕی دڵدا، بۆیە نیشانەی دژایەتی بریتیە لەوەی خوا دژایەتی و ڕقی لێیەتی (المدخل/١٩١)

*بۆیە ابن تيمية 'رحمه الله' دەڵێت*: موالات دژی دژایەتییە، بنچینەی موالات واتا: خۆشویستن و نزیکبوونەوە، وە بنچینەی العداوة واتا: ڕق لێبونەوەو و دوورکەوتنەوە، جا ئەگەر وەلی خوا

موافق و شوێنکەوتە بێت بۆخوا لەوەی خۆشیدەوێت و لێی ڕازیە وە لەوەی ڕقی لێیەتی و لێی ناڕازیە و فەرمانی پێدەکات و نەهی لێ دەکات، ئەوا دژایەتی ئەو جۆرە موسڵمانانە دژاییەتیە بۆ خوا هەروەک الله تعالی دەفەرمووێت:
{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ} (الممتحنة/١)
واتا: (ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە دوژمنانی من و دوژمنانی خۆتان مەکەنە دۆستی گیانی بەگیانی، لە کاتێکدا خۆشەویستی و سۆزی خۆتانیان بۆ دەردەبڕن)

بۆیە ئەوەی دژایەتی خۆشەویستانی خوا بکات ئەوە دژایەتی خوای کردووە، ئەوەیشی دژایەتی بکات ئەوا جەنگی لەگەڵ الله بەرپا کردووە بۆیە پێغەمبەر 'صلی الله علیه وسلم' فەرموویەتی: الله تعالی فەرموویەتی: ومن عادى لى وليا فقد بارزني بالمحاربة (رواه البخاري/ ٦٥٠٢) واتە: هەرکەسێک دژایەتی خۆشەویستێکم بکات ئەوا جەنگی بەرامبەر من بەمن هەڵگیرساندووە. (مجموع الفتاوي/ ١٦١-١٦٠-١١).

بۆیە ئەوەی خوای خۆشدەوێت و شوێنی دەکەوێت و گوێڕایەڵی دەکات لە تەکفیر کردنی موشریکان و خۆ بەری کردن لێیان، ئەوا ئەو کەسە وەلی خوایە، ئەوەشی دژایەتی وەلی خوا بکات ئەوە دژایەتی خوای کردووە، ئەوەشی دژایەتی خوا بکات بێگومان کافربووە بەخوای باڵادەست.

**پرسی دووەم**

باسی ولاء و براء دەکەین لە ئیسلامدا:
سەرنج: موسوڵمانی ئازیز، بابەتی ولاء و براء گرنگییەکی زۆری هەیە لە ئیسلامدا ، هەر بۆیە هەندێک لەسەری ڕۆیشتووین و ڕوونکردنەوەمان لەسەری داوە .

**گرنگی الولاء والبراء لە دین و بیرو باوەڕی موسڵماندا**

خۆشەویستی و دژایەتی یەکەم ڕووکنی {لا اله الا الله } ن ئەوەی ڕووکنی یەکەمی نەبێت ئەوا ڕووکنی دووەم سوودی بۆی نابێت ، چونکە اثباتی کردووە بەڵام نەفی نەکردووە ، بزانە ڕەحمەتی خودات لێ بێت خۆشەویستی و دژایەتی لە بنچینەی { لا اله الا الله} جیاکەرەوەی نێوان کوفر و ئیمانە ، بۆیە بنچینەی {لا اله الا الله } یە چونکە { لا اله الا الله } لە دوو بەش پێکدێت

**بەشی یەکەم** : **{ لا إله }** واتا نەفی کردن واتا ڕەتکردنەوەی هەمووشتێک کە دەپەرسترێت لە غەیر الله ﷻ، کوفرکردن و بە بەتاڵ زانین و تەکفیر کردن و خۆبەدوورگرتن لە شوێنکەوتووانی وگوێڕایەلیکەرانی و ئەوانەی کە دەپەرستن.
بەڵگە لەسەر ئەوەی کوفرکردن بەوەی دەپەرسترێت لە غەیری الله واجبە ، وە الله کوفرکردنی تاغووت لە پیش هێنانی باوەڕ بە خۆی هێناو وەک دەفەرموێت ؛{لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ ۖ قَد تَّبَيَّنَ

الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ ۚ فَمَن يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِن بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انفِصَامَ لَهَا ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} [البقرة : 256]
واتە: بەهیچ جۆرێک زۆر کردن نییە لە وەرگرتنی بیروباوەڕی ئیسلامدا (دینداری بەزۆر نابێت بکرێت و دین بەزۆر نادرێت بەسەر کەسدا)، چونکە بەڕاستی ڕێبازی چاک و دروست؛ ڕوون و ئاشکرا بووە و جیابۆتەوە لە گومڕایی و سەرکەشی، جا ئەوەی باوەڕی نەبێت بە ـ تاغوت ـ (کە بریتیە لە: هەموو ڕێگەو ڕێبازو هێزو بەرنامەو لادان و بتێک)و باوەڕی دامەزراو بهێنێت بەخوا، جا بێگومان ئەوکەسە دەستی گرتووە بە بەهێزترین هۆکاری ڕزگارییەوە، شوێن دامەزراوترین بیروباوەڕ کەوتووە، کە هیچ پسان و هەڵوەشاندنەوەیەکی بۆ نییە و هەمیشە پتەو و دامەزراوە، خوای گەورەش بیسەرو زانایە.
<u>هەموو پێغەمبەرێک بۆ ئەوە رەوانەکراوە</u> ، سەرەتا بانگەوازی هەموو پێغەمبەرێک بۆ ئەمە بووە ،هەروەک تعالی دەفەرموویێت: {وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ ۚ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ} [النحل : 36]
واتە: سوێند بە خوا بێگومان ئێمە لەناو هەر گەل و نەتەوەیەکدا پێغەمبەرێکمان ڕەوانەکردووەو پێمان ڕاگەیاندووە کە پێیان بڵێت: تەنها خوا بپەرستن، خۆتان دوورە پەرێز بگرن لە هەموو پەرستراوێکی تر، جا هەبوو لەو خەڵکە (کە بیرو هۆش و ژیری خۆی خستەکارو بەشوێن ڕاستیدا دەگەڕا) خوایش هیدایەتی دەدا، هەشیان بوو خۆی شایستەی گومڕایی دەکردو بەسەریدا دەچەسپا، کەوابوو بگەڕێن بەسەر زەویداو سەرنج بدەن، بزانن چۆن بوو سەرەنجامی ئەو کەسانەی بڕوایان بە بەرنامەی ئێمە نەبوو.

لە ابیماللک سعد بن طارق لە باوکیەوە دەفەرمووێت : گوێم لە پێغەمبەری خودا ﷺ فەرموویەتی : { من قال لا إله إلا الله كفر بما يعبد من دون الله ، حرمه ماله ونمه ، وحسابه على الله }
واتا : ئەوەی بڵێ لا إله إلا الله وە کفر بکات بەوەی دەپەرسترێت لە غەیری الله ، ئەوە ماڵ و خوێنی حەرامە و حسابی بۆ لای خودای گەورەیە }

بەڵگە لەسەر ئەوەی بە باتڵ زانینی ئەوانەی لە غەیری الله ﷻ وە کوفرکردن و خۆبەریکردن دروست نییە لێی هەتا لەگەڵ شوێنکەوتوانی ئەوانەش هەمان شت نەکەیت(بەری بیت لێیان) کە پەرستشی بۆ دەکەن . وەک الله ﷻ دەفەرمووێت:
{قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ ۖ رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ} [الممتحنة ٤].
ئەی ئیمانداران، بەڕاستی لە ئیبراهیم و ئەوانەی کە لەگەڵیدا بوون نموونەیەکی چاکتان خراوەتە بەرچاو، کاتێك کە بە قەومەکەی خۆیانیان وت: دوای ساڵەها بانگەواز، ئێمە بەرین لە

ئێوە و لەو شتانەش کە لەجیاتی خوا دەیپەرستن، ئێمە باوەڕمان بەو دین و ئاینەی ئێوە نییە، ئیتر دوژمنایەتی و ڕقەبەرایەتی لەنێوانماندا بەرپا بووە تا ئەو کاتەی کە باوەڕ بە خوای تاك و تەنها دەهێنن، جگە لەو بەڵێنەی ئیبراهیم دای بە باوکی و وتی: بێگومان داوای لێخۆشبوونت بۆ دەکەم،کە باوکی لەسەر کوفرو شیرك بوو، وە وتیشی: من توانای هیچ شتێکم نییە کە لە ڕۆژی قیامەت سزات لەسەر بگەڕێنمەوە ئەگەر ئیمان نەهێنی [رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (4)] ئەی پەروەردگار تەنها پشتمان بە تۆ بەستووەو هەموو کارەکانمان تەنها بە تۆ سپاردووە، وە بۆ لای تۆ گەڕاوینەتەوە، وە سەرئەنجامیشمان لە ڕۆژی قیامەتدا هەر بۆ لای تۆیە، واتە: دواتر لەو قسەیەی پەشیمان بووەوە کاتێك کە زانی باوکی کافرەو لەسەر کوفر بەردەوامەو دوژمنی خوای گەورەیەو لەسەر کوفر ئەمرێ بەڕائەتی لێکرد .

**بەشی دووەم** : { **إلا الله** } بریتیە لە اثبات واتا جێگیر کردن، بریتیە لە دانپێدانانی خوای تاک و تەنها، وە خۆشتبوێت وە خۆشەویستیت بۆی هەبێت بۆ شوێنکەوتوانی وسەرخەرانی خۆشەویستانی وەک دەفەرمووێت {إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ} [المائدة : 55]

بەڕاستی تەنها خۆشەویست و پشتیوانی ئێوە، هەر خواو پێغەمبەرەکەیﷺ و ئەوانەن باوەڕیان هێناوە، کە نوێژەکانیان بەچاکی ئەنجام دەدەن و زەکات لە ماڵ و سامانیان دەردەکەن و هەمیشە دیاردەی کڕنوش و ملکەچییان بۆ پەروەردگار پێوە دیارە.

هەروەها الله ﷻ دەفەرمووێت :

{مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ ۚ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ ۖ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا ۖ سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ۚ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ ۚ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ۗ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا} [الفتح : 29]

محمد (صلى الله عليه وسلم) ڕەوانەکراوی خوایە، ئەوانەش کە لەخزمەتیدان و شوێنی کەوتوون توند و تیژن بەرامبەر بێ باوەڕان و بەبەزەیی و میهرەبانن لەنێوان خۆیاندا، دەیانبینیت سەرگەرمی نوێژ و خواپەرستین، کڕنۆش و سوژدەدەبەن، هەردەم ئاواتیان بەدەست هێنانی ڕەزامەندی و پایە بەرزی یە لەلای خوا، نیشانەی چاکی و پاکییان لەناوچەوانیاندا دیاریەو دەدرەوشێتەوە لەئەنجامی سوژدەبردن و خوا پەرستییاندا، جا ئەو بەڕێزانە ئەوە نموونەو پێناسەیانە لەتەوراتدا، نموونەو پێناسەشیان لەئینجیلیشدا وەک ڕووەکێک وایە کە لەسەرەتاوە چەکەرەبکات، جا چەکەرەکەی بەهێز کردبێت، پاشان ئەستوور ببێت و ڕابوەستێت لەسەر قەدەکەی، ئەوەندە زوو پێ بگات کشتیارەکان سەرسام بکات و پێیان سەیر بێت: چۆن وا پێگەیی؟! چۆن ئاوا خۆی گرت؟! ئەم پێناسەیە بۆ ئەوەیە خوا کافران داخ لەدڵ بکات، جا خوای بەدەسەڵات بەڵێنی بەوانە داوە کە باوەڕیان هێناوە و کردەوە چاکەکانیان ئەنجام داوە لەوان: کەلێخۆشبوون و پاداشتی گەورەو بێ سنووریان پێببەخشێت.

**پرسی سێیەم :** گرینگی خۆشویستن ودژایەتی لەقورئاندا وەک باسمان کرد کە لەدوای باسی خواپەرستی وحەرامیەتی دژکەی هیچ حوکمێك لەوە ڕوونتر وزیاتر نەهاتووەکە اللّٰہ تعالی پێداگری لـێ کردبێت لەخۆشویستن بۆ اللّٰہ تعالی وپێغەمبەرەکەی صلی اللّٰہ علیه وسلم بۆ هەموو موسڵمانان ودژایەتیکردنـیـان وتەکفیرکردنیان و زەلیـل کردنیـان ،ئـەم پرسە دەکەین بەچەند خالێك

**خالێ یەکەم : باسی خۆشویستی (الولاء)**

*خۆشویستی وسەرخستن دروست نییە وحەرامەو کوفرە دەبێ تەنها بۆ اللّٰہ تعالی وپێغەمبەرەکەی صلی اللّٰہ علیه وسلم ئیمانداران ئەنجام بدرێت.*

{اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ ۗ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} [البقرة : 257]

( 257 ) واتە: [اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا] خوای گەورە دۆست و پشتیوان و سەرخەرو یارمەتیدەری باوەڕدارانە [يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ] لە تاریکیەکانی کوفرو شیرك و بیدعەو گومڕایی و تاوان دەریان ئەکات بۆ ڕووناکی ئیسلام و ئیمان و سوننەت و چاکە [وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ] بەڵام کافران دۆست و پشتیوان و سەرخەری ئەوان تاغوتەکان و پێشەوایانی کوفرن [يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ] کە لە نوورو ڕووناکی ئیسلام و ئیمان و چاکەوە دەریان ئەکەن بۆ تاریکیەکانی کوفرو شیرك و تاوان [أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (257)] ئا ئەمانە هاوەڵی ئاگری دۆزەخن وە بە نەمری تیایدا ئەمێننەوە.

*_ اللّٰہ تعالی دۆستی ئیمانداران*

{ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَىٰ لَهُمْ} [محمد : 11]

واتە: ئەوە بەهۆی ئەوەوەیە کە بەڕاستی خوا پشتگیرو پشتیوانی ئەوانەیە کەئیمان و باوەڕیان هێناوە، بێگومان بێ باوەڕانیش هیچ پشتیوانێکیان نییە.

*_ خۆشەویستی پێغەمبەری خوا ﷺ لە پێش خۆشەویستی هەموو بەندەکانە*

{النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ ۖ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ ۗ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَن تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُم مَّعْرُوفًا ۚ كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا} [الأحزاب : 6]

پێغەمبەر (صلی اللّٰہ علیه وسلم) نزیکترە بەئیمانداران لەخودی خۆیان (واتە دەبێت لەخۆیان زیاتر خۆشیان بوێت و فەرمانەکانی لەسەرو فەرمان و داخوازی خۆیانەوە بێت)

خێزانەکانیشی دایکیانن (دایکی ئیمانداران‌ن، دایکی مەعنەویانن) خزمانیش هەندێکیان لەهەندێکی تریان لەپێشترن، لەقورئانی خوادا، لەئیمانداران و کۆچبەران، مەگەر لەگەڵ دۆستان و خزمان و ئاشنایانی خۆتان کارێکی چاك ئەنجام بدەن، ئەو چاکەیەتان لەنامەی کردەوەکانتاندا بۆتان تۆمار کراوە.

*ئیمانداران برای یەکترین*

{إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ} [الحجرات : 10]

لەڕاستیدا هەر ئیمانداران برای یەکن، کەواتە هەر کاتێک لەنێوان دوو براتاندا ناکۆکی پەیدا بوو، ئێوە نێوانیان چاک بکەن و ئاشتیان بکەنەوە، هەمیشە لەخوا بترسن و پارێزگار بن، بۆ ئەوەی ڕەحمتان پێ بکرێت.

*موسلمانان پشتوان و دۆستی یەکترن*

{إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوا وَّنَصَرُوا أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُم مِّن وَلَايَتِهِم مِّن شَيْءٍ حَتَّىٰ يُهَاجِرُوا ۚ وَإِنِ اسْتَنصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَاقٌ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ} [الأنفال : 72]

واتە: بەڕاستی ئەوانەی کە باوەڕیان هێناوە و کۆچیان کردووەو تێکۆشاون لە پێناوی ئاینی خوادا بە خۆیان و ماڵ و سامانیانەوە، ئەوانەش کە پێشوازیان لە کۆچبەران کردو لەماڵ و حاڵی خۆیاندا جێیان کردنەوە و پشتگیریان کردن، ئا ئەوانە هەندێکیان پشتیوانی هەندێکی تریانن، ئەوانەش کە باوەڕیان هێناوەو کۆچیان نەکردووە، ئەوە بۆتان نیە پشتگیریان بکەن لەهیچ شتێکدا هەتا ئەوانیش کۆچ دەکەن (بۆ بەهێزکردنی دەوڵەتی ئیسلام)، خۆ ئەگەر ئەو ئیماندارانەی (کە کۆچیان نەکردووە) داوای یارمەتی و پشتگیریان لە ئێوە کرد بۆ سەرخستنی ئاینی ئیسلام، ئەوە پێویستە لەسەرتان ئەوە بکەن، جگە لەسەر ئەو عەشرەت و لایەنەی کە لە نێوان ئێوە و ئەواندا پەیمانێک هەبێت (ئەو پەیمانە مەشکێنن)، خوای گەورەش بینایە بەو کارو کردەوانەی کە دەیکەن.

*ئیمانداران هەر یەکن و لە یەکترین*

{وَالَّذِينَ آمَنُوا مِن بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنكُمْ ۚ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} [الأنفال : 75]

واتا: ئەوانەش کە باوەڕیان هێناوە لە دوای کۆچ کردنی یەکەم و کۆچیان کردو هەوڵ و کۆششیاندا (لە پێناوی گەیاندنی بەرنامەی خوا) لەگەڵ ئێوەدا، ئا ئەوانەش لە ئێوەن (پلەی ئێوەیان هەیە)، ئەوانەش کە (سەرەڕای پەیوەندی ئیمانی) پەیوەندی خزمایەتیشیان هەیە، هەندێکیان شایستەترن بەهەندێکی تریانەوە لە بەرنامەی خوادا (واتە ئەوان شایستەترن لە میرات بەریدا بۆ یەکتری)، بەڕاستی خوا بە هەموو شتێک زاناو ئاگایە.

{وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ} [التوبة : 71]

واتە: [وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ] باوەڕدارانی پیاو و ئافرەت هەندێکیان دۆست و خۆشەویست و سەرخەری هەندێکی تریانن [يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ]

فەرمان ئەکەن بەچاکەو ڕێگری ئەکەن لە خراپە [وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ] وە نوێژەکانیان ئەنجام ئەدەن و زەکاتی ماڵەکانیان ئەدەن [وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ] وە گوێڕایەڵی خواو پێغەمبەرەکەی ئەکەن صلى الله عليه وسلم [أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ] هەر کەسێك ئەم سیفەتانەی تیابێت خوای گەورە ڕەحم لەو کەسانە ئەکات [إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (71)] بەراستی خوای گەورە زۆر بەعیززەت و باڵادەست و کاربەجێیە .

**خاڵێ دووەم: باسی خـۆبەریکی کردنی لەموشریـکان (البراء)**

بەرائەت کردن وتەکفیـرکردنـی موشریـکان وڕق لێبونەوەیـان بـزانە کە الله تعالی واجبی کردووە بەرامبەر کافـران وهـاوبەشـدانەران.

{بَرَاءَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ} [التوبة : 1]

واتا: ئەمە بەری بوونێکی گەورە و گرنگە لەلایەن خواو پێغەمبەرەکەیەوە بۆ ئەوانەی کە پەیمانتان لەگەڵدا بەستبوون لە هاوەڵگەران (واتە پسان و نەمانی ئەو پەیمانانەیە کە لەگەڵ هاوەڵگەراندا بەستراوە، چونکە ئەوان دەست پێشخەر بوون لە شکاندنی پەیمانەکەدا).

{قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ} {لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ} [الكافرون : 2&1]

(ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم) بڵێ: ئەی کۆمەڵی بێ باوەڕ و خوانەناسان. (1)

( 2 ) من هەرگیز ئەو شتانەی کە ئێوە دەیپەرستن ناپەرستم (چونکە من خواپەرستم).

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ} [التوبة : 23]

ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە، باو و باپیران و براکانتان مەکەنە پشتیوان و خۆشەویستی خۆتان، ئەگەر ئەوان بێ باوەڕیان خۆش ویست و هەڵیانبژارد بەسەر ئیمان و باوەڕدا، هەرکەس لە ئێوە پشت بەوان ببەستێت و خۆشی بوێن، ئائەوانە هەر ستەمکارن.

کەسێکت دەست ناکەوێت کە بڕوای بە اللەی هێنابێت لە هەمان کاتدا مەیل و خۆشەویستی بۆ کافران هەبێت

{لَّا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ۚ أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ ۖ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} [المجادلة : 22]

کەسانێکت دەست ناکەوێت باوەڕ بهێنن بە خواو بە ڕۆژی دوایی، لەکاتێکدا کەسانێکیان خۆش بوێت کە دژایەتی خواو پێغەمبەرەکەیان کردبێت، ئەگەرچی ئەو دوژمنانە باوو باپیریان بن یان نەوەیان بن یان برایان بن یان عەشیرەتیان بن، ئەوانەی کە بەو شێوەیەن (ئیمان و باوەڕیان لە هەموو کەسێک لا بە نرخترو پیرۆزترە)، خوا ئیمان و باوەڕی لەدڵیاندا

چەسپاندووەو جێگیری کردووەو لە بەهرەو میهرەبانی تایبەتی خۆی، وە بە هێزو گیانێکی تایبەتی لەلایەن خۆیەوە (مەبەست قورئان و ئیمانە) پشتگیری کردوون و یارمەتی داون، سەرنجامیش دەیانخاتە باخەکانی بەهەشتەوە کە چەندەها ڕوبار بەژێر درەخت وکۆشکەکانیدا تێ دەپەڕێت، هاوڕێ لەگەڵ ژیانی بەبڕاوەدا، ئەوانە خوا لێیان ڕازیە و ئەوانیش
لە خوا ڕازین، ئا ئەوانە دەستەو تاقم و حزب و لایەنی خوای گەورەن، ئاگاداربن کە بەڕاستی هەر حزبی خوای پەروەردگار سەرکەوتووی ڕاستەقینەن.

**تەواوکاری سێیەم**

**ابن جریح فەرموویەتی** : پێمگەیشتووە لە ابە قحافة جنێوی دا بە پێغەمبەری خوا ﷺ ئەبوو بەکر ڕەزای خوای لێبێت کۆڵە مستەیەکی لێدا لەگەڵی کەوت بەزەویدا، دواتر بە پێغەمبەری خوا ﷺ گەیشت ،. پێغەمبەری خوا ﷺ بە ئەبوبەکری وت ئایا وات کردووە؟ ئەبووبەکر فەرمووی بەڵێ،. پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی دووبارە مەچۆ بەلای ئەو کارەوە، ئەبوبەکر فەرمووی، واللە ئەگەر ئەگەر شمشێرم لا نزیک بوایە لە گەردەنیم دەدا، دواتر اللە ئەم ئایەتەی دابەزاند

ڕیوایەتی کراوە لە ابن مسعود ڕەزای خوای لێبێت فەرموویەتی : ئەم ئایەتە بەسەر ابو عبید بن جراح دابەزی کە باوکی خۆی عبداللە بن جراحی کوشتووە لە جەنگی ئوحودا وە بەسەر مصعب بن عمیر کە براکەی کوشت لە جەنگی ئوحودا، هەروەها بەسەر عمر کاتێک خاڵی خۆی عاص بن حشامبن المغیرە کوشت لە جەنگی بەدردا ، وە بەسەر علی حمزە و عبیدە، کاتێک عتبە و شیبە ابن ربیعە ولید بن عتبە یان کەشت لە جەنگی گەورەی بەدردا، ئا ئەمەش واتای وتەی اللە تعالی فەرموویەتی (( ئەگەر باوکانیان بن یان کورەکانیان یاخود براکانیان یاخود خزم و عشیرەتەکانیان بن))
ئەگەر بروایان بە اللە و پێغەمبەر هەبووایە ئەوە بۆی دابەزیوە و هەبوایە ئەوا نەیان ئەکرد پشتیوان و دۆست
{تَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ أَن سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ} [المائدة : 80 ]
زۆربەیان دەبینیت ڕازین بەخۆشەویستی و پشتیوانی ئەوانەی کە بێ باوەڕ بوون، سوێند بە خوا دەست پێشخەرییەکی خراپیان بۆ خۆیان ئەنجامداوە کە خوایان لە خۆیان تووڕە کردووە (بەو کارەیان)، (لە قیامەتیشدا) لەناو سزای دۆزەخدا دەبێت بۆ هەمیشە بمێننەوە.
( 81 ) خۆ ئەگەر ئەوانە باوەڕیان بەخواو بەم پێغەمبەرەو ئەو قورئانە ببوایە کە بۆی دابەزیوە، ئەوە ئەوانەیان نەدەکرد بەخۆشەویست و سەرپەرشتیاری خۆیان، پشتیان بەوان نەدەبەست، بەڵام زۆربەیان تاوانبارو لادەرو یاخین و (حەق و ڕاستی مەبەستیان نییە، بەڵکو بەردەوام دژایەتی ئاینی ئیسلام دەکەن).

حد ثنى محمد بن امر قالٓ حدثنا ابو عاصم، حدثني عيسى، عن ابن ابي نجيح عن مجاهد قوله {{وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ وَلَٰكِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ} [المائدة : 81]

خۆ ئەگەر ئەوانە باوەڕیان بەخواو بەم پێغەمبەرەو ئەو قورئانە بوایە کە بۆی دابەزیوە، ئەوە ئەوانەیان نەدەکرد بەخۆشەویست و سەرپەرشتیاری خۆیان، پشتیان بەوان نەدەبەست، بەڵام زۆربەیان تاوانبارو لادەرو یاخین و (حەق و ڕاستی مەبەستیان نییە، بەڵکو بەردەوام دژایەتی ئاینی ئیسلام دەکەن.

ابن ابی نجیحە دەڵێت دەربارەی تەفسیری ئەم ئایەتە. واتای. بۆ دووڕووەکانە کە دەبێت نەکرێن بە جێگای متمانە و پشتیان پێنەبەسترێت

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ} [آل عمران : 118]

ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە، بە کەسانێکی تر جگە لە خۆتان متمانە مەکەن و نهێنی خۆتان لایان مەدرکێنن، چونکە ئەوان کۆڵنادەن لە دروستکردنی تەنگانەو گیروگرفت و ناخۆشی بۆتان، ئاواتیان ئەوەیە دووچاری ئازارو کێشە ببن، بەئاشکرا ڕق و کینە لە دەم و دویاندا دیارە، ئەوەی لە سینەیاندا شاردویانەتەوە زۆر گەورەترە لەوەی کە دەریدەخەن، بێگومان ئێمە نیشانەو بەڵگەمان بۆ دیاری کردوون (تا دۆست لە دوژمن جیابکەنەوە)، ئەگەر عەقڵ و ژیریتان بخەنەکار.

عبداللە بن اهمد فەرمویەتی لە ابو موسی اشعری کە فەرموویەتی بە عمر بن خەتاب من نووسەرێکم هەیە کە گاورە فەرمووی چیت هەیە؟ خوا کوشتارت بکات ئایا گوێت لە وتەی خوا نەبووە

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ }

فەرمووی ئەی ئەمیری باوەڕداران نوسینەکەی من بۆ دینەکەشی بۆ خۆی، امر فەرمووی،. واللە ڕێزیان ناگرم مادام اللە تعالی ئیهانەی کردن،. بەرخیان ناکەمەوە کاتێک اللە سەرشۆری کردن هەر لە عمر فەرموویەتی : متمانەیان پێنەکەن چونکە خودا بە خیانەتکاری ناوبردوون، وە لێیان نزیک نەبنەوە لە کاتێکدا خودا فەرمانی بە درۆخستنەوەیان کردووە، وە ڕێزیان نەگردن، لە کاتێکدا خودا ڕێزی نەگرتن (13177)بیهقي(127/10) (20910) ابن تیمه في ( اقتضاء صراط المستقيم) (184/1) الالباني في رواة الغليل (255/8) اسنادة صحيح

- **اللە تعالی هەرگیز کافران ناکات بە وەلی وسەرکردە بەسەر ئیمانداران**

اللە تعالی فەرموویەتی {{الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِن كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ وَإِن كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُم مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ۚ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ وَلَن يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا} [النساء : 141]

ئەوانەی کە خۆیان بۆ ئێوە مەڵسداوە چاوەڕوانی بەسەرهاتتان دەکەن، ئەگەر سەرکەوتنێکتان لەلایەن خواوە دەست بکەوێت دەڵێن: ئەی ئێمە لەگەڵتاندا نەبووین؟! خۆ ئەگەر کافرەکان بەشێکیان ببێت لە سەرکەوتن، دووڕووەکان دەڵێن: ئایا ئێمە لەسەر ئێوەمان نەدەکردەوە و، ئەمانهێشت ئیمانداران زیانتان پێبگەیەنن، ئینجا خوا لە ڕۆژی قیامەتدا دادوەریی دەکات لە نێوانتاندا (ئەی بێ باوەڕ و دووڕووەکان) دڵنیابن هەرگیز خوا نایەڵێت بێ باوەڕان بەسەر ئیمانداراندا دەست ڕۆیشتوو بن و ڕیشەکەنیان بکەن.

اللّٰه تعالی دەفەرموویت {﴿لَّا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۖ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَن تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ ۗ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ}

[آل عمران : 28]

( 28 ) نابێت ئیمانداران، کافران بکەنە پشت و پەناو یارو یاوەری خۆیان لەجیاتی ئیمانداران، ئەوەی کاری وا بکات، ئەو کارەی دەبێتە هۆی ئەوەی هیچ پەیوەندییەکی ئیمانیی بەخواوە نەمێنێت، مەگەر لەبەر ئەوەی خۆتان بە بێگومان لە شەڕیان بپارێزن و قوتاربن

امام الطبري لە تەفسیری ئەم ئایەتە دەڵێت : مانای ئەوەیە کە ئیمانداران کافر مەکەن بە پشتیوان سەریان بخەن، دۆستایەتیتان بۆیان هەبێت ، لەسەر دینەکەتان وە سەریان بخەن وە بەسەر موسڵمانان. لە غەیری ئیمانداران و کەم و کورییەکانی موسڵمانانیان لا ئاشکرا بکەن. چونکە هەرکەسێک ئەو کارە بکات ئەوا هیچ پەیوەندیەکی لەگەل خودا نەماوە ، واتا : بە دلنیاوە بەری بووە لە خوا وە خوداش بەریە لەو بە هەلگەرانەوەی لە خودا و لە دینەکەی خودا و چونی بۆ ناو کوفر ( الطبري).

- **ئەوەی پشتیان پێ ببەستێ و سەریان بخات بەسەر موسڵماناندا ئەوە هەر لەوانە**

{﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ ۘ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ} [المائدة : 51]

ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە جولەکەو گاور مەکەنە یارو یاوەرو پشتیوانی خۆتان ئەوانە هەندێکیان پشتیوان و پشتگیری یەکترن، ئەو کەسەی پشت بەوان ببەستێت، ئەوە هەر لەوانە و (حسابی ئەوانی بۆ دەکرێت) بەڕاستی خوا هیدایەتی قەومی ستەمکار نادات...

## پرسی چوارەم

**گرنگی الولاء و براء لە سوننەتدا**

پێغەمبەری خوا صلی اللّٰه علیه وسلم و هاوەڵان ڕەزا و ڕەحمەتی اللّٰه یان لێبێت زۆر گرنگیان بە بواری دۆستایەتی و دژایەتی ( الولاء و براء) داوە چونکە وەک و باسمان کرد لە دوای تەوحید وحەرامییەتی دژەکەی گەورەترین و ڕوونترین داواکاری کە اللّٰه تعالی فەرمانی پێکرد بێت بەسەر بەندەکانی دۆستایەتی و دژایەتی بووە بەیعەتدان لەسەر جیابوونەوە لە هاوبەشدانەران:

پێغمبەر صلی اللّٰه علیه وسلم کاتێک بەیعەتی لە هاوەڵان وەرئەگرت و پێیانی ئەدا ئەیفەرموو (أبايعك على أن تعبد الله ، وتقيم الصلاة ، وترتب الزكاة، وتناصح المسلمين ،

وتفارق المشركين )، رواه النسائي( ١٤٨/٧ ) وأحمد ( ٣٦٥/٤ ) (١٨٢٥٨). وقال الألباني في ((صحيح سنن نيسائي)): صحيح.
واته : بەيعەتتان پێ ئەدەم لەسەر ئەوەی خوا بپەرستيت، وە نوێژ ئەنجام بدەيت، وە زەكات دەربكەيت، وە خۆت لە هاوبەشدانەران جيا بكەيتەوە.

**فەرمانكردن بە خۆبەريكردن لە كافران و هاوبەشدانەران :**
جەريری عبدالله البجلي فەرموويەتی: پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرمانی پێ دەكردم بەوەی ( تنصح لكل مسلم ، وتبرأ من الكافر ) مسنده الامام احمد [٣٥٧/٤].
واتە ئامۆژگاری هەموو موسوڵمانێک بکە ، و خۆت بەریبکە لە کافر .

**ئەوەی دژایەتی ئیمانداران بکات دژایەتی خوای کردووە:**
(ومن عادى لي ولياً فقد بارزني بالمحاربة). رواه البخاري (٦٥٠٢).
واتە ؛ هەرکەسێک دژایەتی خۆشەویستێکم بکات ئەوا جەنگی بەرامبەر من هەڵگیرساندووە.

**ئەوەی ڕقی لە ئیمانداران بێت خواش ڕقی لێیەتی:-**
پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرموويەتی :( من أحب الأنصار أحبه الله ومن أبغض الأنصار أبغضه الله) صحيح الجامع ٥٩٥٣.
واتە: ئەوەی ئەنصارەکان (سەرخەرانی دین)ی خۆشبوێت ئەوا خوا خۆشی ئەوێت، ئەوەشی ڕق و کینەی بۆیان هەبێت ئەوا خوش ڕق و کینەی بۆی هەیە .
هەروەها پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرموويەتی: ( لا يحب الأنصار إلا مؤمن، ولا يبغضهم إلا منافق، من أحبهم أحبه الله ومن أبغضهم أبغضه الله)، رواه الترمذي ( صحيح الجامع ٧٦٢٩ ).
واتە: هیچ کەسێک سەرخەرانی دین (الأنصار)ی خۆشناوێت تەنها بڕواداران نەبن، وە هیچ کەسێکش ڕقی لێیان نابێتەوە تەنها دووڕووەکان نەبن، ئەوەشی خۆشی بوێن ئەوا خوا خۆشی ئەوێت وە ئەوەیشی ڕق و کینەی بۆیان هەبێت ئەوا خواش ڕق و کینەی بۆی هەیە.

**ئەوەی خۆی بچوێنێت بە هەر گەل و نەتەوەیەک ئەوا لەوانە:-**
پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرموويەتی (من تشبه بقوم فهو منهم)، رواه أبو داود ( اللباس/٣٥١٢) قال الألباني في صحيح أبي داود: حسن صحيح. (٣٤٠١)
واتە: ئەوەی خۆی بچوێنێت بە هەر گەل و هۆزێک ئەوا لەوانە.

**مرۆڤ لەسەر دینی هاوڕێکەی:-**
لە ،أبو هريرة وە ڕەزای خوای لێبێت کە پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرموويەتی (الرجل على دين الخليله، فلينظر أحدكم من يخالل ) رواه أبو داود (٤٨٣٣)، والترمذي (٢٩٧٨)، بإسناد صحيح.

واتە؛ مرۆڤ لەسەر دینی هاوڕێکەیەتی، جا با هەر یەکێکتان سەیر بکات بزانێت هاوڕێیەتی کێ دەکات.
عبداللە کوڕی مسعود فەرموویەتی: پیاوێک هات بۆ لای پێغەمبەری خوا صلی اللە علیە وسلم وتی: ئەی پێغەمبەری خوا صلی اللە علیە وسلم چی دەڵێیت سەبارەت بە پیاوێک کە گەلێکی خۆش دەوێت بەڵام شوێنیان ناکەوێت و کردەوەکانیان ئەنجام نادات ؟
پێغەمبەریش صلی اللە علیە وسلم فەرمووی (المرء مع من أحب)،
واتە : مرۆڤ لەگەڵ خۆشەویستەکەی حەشر دەکرێت. (متفق علیە).

پتەوترین پەتی ئیمان بریتییە لە دژایەتی و خۆشەویستی لە پێناو خوا؛-
ابن عباس ڕەزای خوای لێ بێت پێغەمبەری خوا صلی اللە علیە بە أبي ذري فەرموو((أي عرى الإيمان أوثق؟)) قال: الله ورسول أعلم، قال ((الموالاة في الله ، والمعاداة في الله ۆ والحب في الله ۆ والبعض في الله))، رواه أحمد(٢٨٦/٤)، والطبراني في المعجم الكبير (٢١٥/١١)، وقال الألباني في السلسلة الصحيحة (١٧٢٨/٩٩٨):
واتە: بەهێزترین پەتی ئیمان چییە؟ فەرمووی: خوا و پێغەمبەرەکەی زاناترن ، پێغەمبەریش صلی اللە علیە وسلم فەرمووی : دۆستایەتی لە پێناو خودا، وە دوژمنایەتی لە پێناو خودا، وە خۆش ویستن لە پێناو خودا ، وە ڕق لێبوونەوە لە پێناو خودا .

**هەستکردن بە تام و چێژی ئیمان بریتییە لە خۆشەویستی بۆ ئەهلی ئیسلام و ئیمان:-**
پێغەمبەری خوا صلی اللە علیە وسلم فەرموویەتی ( ثلاث من كن فيه وجد حلاوة الإيمان: أن يكون الله ورسول أحب إليه مما سواهما ، وان يحب المرء لا يحبه إلا الله ، وأن يكره أن يعود في الكفر كما يكره أن يلقى في النار) رواه البخاري ٦٩٤١.
واتە ؛ سێ شت هەن هەر کەس لە دڵیدا هەبێت بە هۆیانەوە هەست بە شیرینی و چێژ و شیرینی ئیمان دەکات ؛ خوا و پەیامبەری لا خۆشەویستر بێت لە هەموو شتێکی دیکە ، وە هەرکەسێکیشی خۆشبوێت تەنها لەبەر خوا خۆشیبوێت ، وە چۆن پێی ناخۆشە فڕێی بدرێتە ناو ئاگر لە دوای ئەوەی ڕزگاری دەبێت. ئاواش پێی ناخۆش بێت لە دوای باوەڕهێنانی بگەڕێتەوە بۆ کوفر و بێ باوەڕی.

لە نعمان بن بشیر فەرموویەتی : پێغەمبەری خوا صلی اللە علیە وسلم فەرموویەتی (مثل المؤمنين في توادهم وتراحمهم وتعاطفهم مثل الجسد إذا اشتكي منه عضو تداعى له سائر الجسد بالسهر والحمى) صحيح المسلم رقم (٦٥٢٩).
واتە: نموونەی ئیماندار لە دۆستایەتی و بەبەزەیی بوون و خۆشویستنیان بۆ یەکتر وەک و نموونەی لاشەیەک وایە ، ئەگەر ئەندامێکی ئێش و ئازاری هەبێت ، ئەوا هەموو ئەو لاشەیە لە پێناویدا بێ خەو دەبێت و تا دەیگرێت .

له أبي موسا الأشعري ( ڕەزای خوای لێبێت )فەرموویەتی؛ پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی ((المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضاً ، وشبك بين أصابعه)) صحيح البخاري رقم (٤٨١) وصحيح مسلم رقم(٦٥٢٨).
واتە ئیماندار بۆ ئیماندار وەک خانوو وایە هەندێکی هەندێکی تری توند و قایم دەکات ، وە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) پەنجەکانی هەردوو دەستی کرد بە یەکدا .

## پرسی پێنجەم

(بەشەکانی خەڵکی لە الولاء و والبراء)
لە بیروباوەڕی ئەهلی سوننەو جەماعەتدا خەڵکی لە دۆستایەتی و دژایەتیدا دەکرێنەوە چەند جۆرێک بە پێچەوانەی -خوارج و مورجئیە-.
ابن تيمية 'رحمه الله 'دەڵێت: سوپاس و زەمکردن و خۆشەویستی و ڕق لێبوونەوە و دۆستایەتی و دژایەتی بەو پێوەرە دەبێت کە الله تعالی بەڵگەی لە بارەوە دابەزاندوە. {إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ}
بەڕاستی تەنها خۆشەویست و پشتیوانی ئێوە، هەر خواو پێغەمبەرەکەی و ئەوانەن باوەڕیان هێناوە، کە نوێژەکانیان بەچاکی ئەنجام دەدەن و زەکات لە ماڵ و سامانیان دەردەکەن و هەمیشە دیاردەی کڕنوش و ملکەچییان بۆ پەروەردگار پێوە دیارە.
{وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ} [التوبة : 71]
هەرکەسێک ئیمان و فسق و تاوانی تیابێت ئەوا خۆشەویستی و دۆستایەتی پێ دەدرێت بە ئەندازەی ئیمانەکەی، وە بەڕق لێبوونەوەی بە ئەندازەی فسق و تاوانەکەی، وە لە ئیمان ناچێتە دەرەوە بەیەکجاری بەهۆی تاوان و گوناهەوە وەک هەریەکە لە -خوارج و معتزله- دەڵێن.
وە پێغەمبەران و ڕاستگۆیان و شەهیدان و چاکەکاران ناهێنرێنە پلەی فاسقان و سەرپێچیکاران لە ئیمان و دین و خۆشەویستی و ڕق لێ بوونەوە و دۆستایەتی و دژایەتی.

{وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا ۖ فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ ۚ فَإِن فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا ۖ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ} [الحجرات : 9]
ئەگەر دوو دەستە، یان دوو تاقم لەموسوڵمانان بوو بەشەڕیان، ئەوا دەستبەجێ هەوڵ بدەن ڕێکیان بخەن و ئاشتیان بکەنەوە، خۆ ئەگەر لایەکیان هەر دەستدرێژی دەکردە سەر لاکەی تر، ئەوا ئێوە بەگژ ئەوەیاندا بچن کەستەم و دەستدرێژی دەکات،، هەتا دەگەڕێتەوە بۆ فەرمانی خوا... جا گەر لایەنە سەرکەشەکە بۆ فەرمانی خوا سەری دانەواند، ئەوا ئێوە ناوبژیوانێکی دادگەرانە لەنێوانیاندا بکەن و دادپەروەری ئەنجام بدەن، چونکە بەڕاستی خوا ئەوانەی خۆش دەوێت کەدادپەروەری ئەنجام دەدەن. ( 9 )
( 10 ) لەڕاستیدا هەر ئیمانداران برای یەکن، کەواتەهەرکاتێک لەنێوان دوو براتاندا ناکۆکی

پەیدا بوو، ئێوە نێوانیان چاک بکەن و ئاشتیان بکەنەوە، هەمیشە لەخوا بترسن و پارێزکار بن، بۆ ئەوەی ڕەحمتان پێ بکرێت.

<u>بەو پێیە جۆری خەلك لە دۆستایەتی و دژایەتیدا دابەش دەبێت بۆ سێ بەش:</u>

**جۆری یەکەم:** ئەو کەسەی کە شیاوی الولاء ێکی تەواوە و نابێت هیچ دژایەتییەکت بۆ هەبێت: کە ئەوانیش ئیماندارانی پاکی یەکخواپەرستن لە پێغەمبەران و شەهیدان و ڕاستگۆیان و چاکەکاران لەپێش هەموویانەوە پێغەمبەری خوا ' صلى الله عليه وسلم' کە خۆشویستنی واجبە لەهەموو کەسێک زیاتر هەتاوەک لە دایک و باوک و برا و خوشک و ماڵ و منداڵ دواتر خێزانەکانی و دایکانی ئیمانداران وە لە ئەهلی بەیت و هاوەڵە بەڕێزەکان' رضي الله عنهم أجمعين' دواتر پێشینی ئوممەت و شوێنکەوتوانیان بەچاکە و ئیمانداران تا ڕۆژی دوای. {وَالَّذِينَ جَاءُوا مِن بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ} [الحشر : 10]
ئەوانەش کە بە شوین کۆچبەران و پشتیوانان‌دا هاتن (تا کۆتایی دنیا ئەمە دۆعا و نزایانە و بەردەوام) دەڵێن: پەروەردگارا لە ئێمە و لە برایانەشمان خۆش ببە کە پێش ئێمە ڕێبازی ئیمانیان گرتەبەر و لە دڵەکانماندا هیچ جۆرە بوغزو کینەیەک مەخەرە دڵمانەوە لە ئاستی ئەوانەی ئیمانیان هێناوە، پەروەردگارا تۆ بەڕاستی بەسۆزو بەخشندە و میهرەبانیت.
هیچ کەسێک ڕقی لە هاوەڵان و سەلەفی ئومەت'رضي الله عنهم' نابێتەوە ئەگەر کەمی ئیمانی لەدڵیدا هەبێت، بەڵکو ئەوانە ڕقیان لێیانە کە کۆمەڵانی دوڕووی و دوژمنانی ئیسلامن لە رافضه و خوارج.

**جۆری دووەم:** ئەو کەسەی خۆشەویستیت بۆی هەبێت و ڕقیشت لێی بێت بە ئەندازەی ئەو ئیمانەی هەیەتی خۆشت بوێت و بە ئەندازەی ئەو تاوان و سەرپێچییە ڕقت لێیبێتەوە بێگومان ئەگەر نەگاتە ڕادەی شیرک و کوفر، وە خۆشویستنیشیان بەوە دەبێت کە ئامۆژگاریان بکرێت و نابێت لێیان بێدەنگ بیت لە هەڵە و سەرپێچیەکانیان، وە حەددەکانیان و تەربییەتەکانیان بەسەردا جێبەجێ دەکرێت تاوەکو تەوبە بکەن لە تاوان و سەرپێچیەکانیان، نەوەک خوارج بەرائەتی تەواویان لێبکرێت بەهۆی ئەنجامدانی تاوانی گەورەوە وە نەوەک مورجیئەش خۆشەویستی تەواوی بۆی هەبێت، بەڵکو دەبێ دادپەروەری بکرێت، ئەمەش ڕێچکەی ئەهلی سونە و جەماعەیە.

**جۆری سێیەم:** ئەو کەسەی کە شایەنی دژایەتی و تەکفیرکردنی و ڕق لێبوونەوەیەکی تەواوە دەبێ بە تەواوەتی لێی بەری بیت ئەوانیش: کافران، طاغوتان و شوێنکەوتوانیان، وە خوانەناسان و هەر یەکێک بکەوێتە ناو هەڵوەشێنەرەک لە هەڵوەشێنەرەکانی ئیسلام.
{إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ} [الممتحنة : 9]
بەڕاستی خوا تەنها قەدەغەی ئەوەتان لێ دەکات کە پشتیوانی بکەن لەوانەی کە جەنگیان

بەرپا کرد دژی ئاین و دەریان کردن لە شوێنەواری خۆتان و پشتیوانی ئەوانیان کرد ڕۆڵیان هەبوو لە دەرکردنتاندا، ئەوەش پشتیوانیان لێ بکات و خۆشی بوێن، جا ئائەوانە هەر ستەمکارن.. سورة: الممتحنة - آية: 9

{لَّا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ۚ أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ ۖ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ} [المجادلة : 22]
کەسانێکت دەست ناکەوێت باوەڕ بهێنن بە خواو بە ڕۆژی دوایی، لەکاتێکدا کەسانێکیان خۆش بوێت کە دژایەتی خواو پێغەمبەرەکەیان کردبێت، ئەگەرچی ئەو دوژمنانە باوو باپیریان بن یان نەوەیان بن یان برایان بن یان عەشیرەتیان بن، ئەوانەی کە بەو شێوەیەن (ئیمان و باوەڕیان لە هەموو کەسێک لا بە نرخترو پیرۆزترە)، خوا ئیمان و باوەڕی لەدڵیاندا چەسپاندووەو جێگیری کردووەو لە بەهرەو میهرەبانی تایبەتی خۆی، وە بە هێزو گیانێکی تایبەتی لەلایەن خۆیەوە (مەبەست قورئان و ئیمانە) پشتگیری کردوون و یارمەتی داون، سەرنجامیش دەیانخاتە باخەکانی بەهەشتەوە کە چەندەها ڕوبار بەژێر درەخت و کۆشکەکانیدا تێ دەپەڕێت، هاوڕێ لەگەڵ ژیانی بەبڕاوەدا، ئەوانە خوا لێیان ڕازیە و ئەوانیش لە خوا ڕازین، ئا ئەوانە دەستەو تاقم و حزب و لایەنی خوای گەورەن، ئاگاداربن کە بەڕاستی هەر لایەن و حزب و دەستە و تاقمی خوا سەرکەوتوو و سەرفرازن.
سورة: المجادلة - آية: 22

{قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ ۖ رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ} [الممتحنة : 4]
ئەی ئیمانداران، بەڕاستی لە ئیبراهیم و ئەوانەی کە لەگەڵیدا بوون نموونەیەکی چاکتان خراوەتە بەرچاو، کاتێك کە بە قەومەکەی خۆیانیان وت: دوای ساڵەها بانگەواز، ئێمە بەرین لە ئێوە و لەو شتانەش کە لەجیاتی خوا دەیپەرستن، ئێمە باوەڕمان بەو دین و ئاینەی ئێوە نییە، ئیتر دوژمنایەتی و ڕقەبەرایەتی لەنێوانماندا بەرپا بووە تا ئەو کاتەی کە باوەڕ بە خوای تاك و تەنها دەهێنن، جگە لەو بەڵێنەی ئیبراهیم دای بە باوکی و وتی: بێگومان داوای لێخۆشبوونت بۆ دەکەم،کە باوکی لەسەر کوفرو شیرك بوو، وە وتیشی: من توانای هیچ شتێکم نییە کە لە ڕۆژی قیامەت سزات لەسەر بگەڕێنمەوە ئەگەر ئیمان نەهێنی [رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (4)] ئەی پەروەردگار تەنها پشتمان بە تۆ بەستووەو هەموو کارەکانمان تەنها بە تۆ سپاردووە، وە بۆ لای تۆ گەڕاوینەتەوە، وە سەرئەنجامیشمان لە ڕۆژی قیامەتدا هەر بۆ لای تۆیە، واتە: دواتر لەو قسەیەی پەشیمان بووەوە کاتێك کە زانی باوکی کافرەو لەسەر کوفر بەردەوامەو دوژمنی خوای گەورەیەو لەسەر کوفر ئەمرێ بەڕائەتی لێکرد .

الحمد لله